

**K
O
L
E
D
A
R**

ZA LETO

D 1966

4911/1999

*TRINKOV
KOLEDAR*

ZA BENEŠKE SLOVENCE

LETO

1966

....

Izdali delavci v Belgiji

Tisk. Budin - Gorica

LETO 1966

je navadno leto. Ima 365 dni, to je 52 tednov in en dan. Začne se in konča s soboto. — Civilno leto se začne 1. januarja, cerkveno pa s prvo adventno nedeljo 27. novembra.

ZVEZDOSLOVNI LETNI ČASI

Pomlad se začne dne 21. marca ob 2. uri in 52 minut.

Dan in noč sta enako dolga.

Poletje se začne dne 21. junija ob 21. uri in 33 minut;

ta dan je najdaljši v letu.

Jesen se začne 23. septembra ob 21. uri in 43 minut;

ta dan je jesensko enakonočje.

Zima se začne dne 22. decembra ob 8. uri in 29 minut;

tedaj je najkrajši dan in najdaljša noč.

ZNAKI ZA LUNINE SPREMENBE

Ščip (polna luna) ☽   Zadnji krajec . . . ☾

Mlaj . . . . . ●   Prvi krajec . . . ☾

ZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Polega nedelj so zapovedani sledeči prazniki:

1. januarja: Novo leto ali obrezovanje Gospodovo.
6. januarja: sv. Trije kralji ali Razglašenje Gospodovo
19. marca: sv. Jožef
10. aprila (nedelja) Velika noč — Vstajenje Gospodovo
19. maja: Vnebohod Gospodov
29. maja: Binkošti
9. junija: Presveto Rešnje telo
29. junija: sv. Peter in Pavel
15. avgusta: Marijino vnebovzetje - Veliki šmaren
1. novembra: Vsi sveti
8. decembra: Brezmadežna Mati božja
25. decembra: Božič - Rojstvo Gospodovo

DRŽAVNI PRAZNIKI

- 25. aprila: Dan vstaje
- 1. maja: Praznik dela
- 2. junija: Proglasitev republike
- 4. novembra: Praznik narodnega združenja

CIVILNE SLOVESNOSTI

s skrajšanim urnikom v državnih uradih in z razobešanjem državne zastave so:

- 11. februarja: podpis lateranske pogodbe
- 28. septembra: dan vstaje v Neaplju
- 4. oktobra: zavetnika Italije sv. Frančišek Asiški in sv. Katarina Sienska

POSTNE POSTAVE

Zdržek od mesnih jedil velja za vse katoličane od 7. leta dalje do smrti. Post t. j. le enkrat na dan do siteda se najesti velja za vse od 21. do 60. leta.

Zdržek je zapovedan vsak petek.

Zdržek in post: na pepelnično sredo, dan pred Binkoštimi, pred Vnebovzetjem, pred Vsemi svetimi, pred Božičem in na kvaterne dni.

Kvatrni tedni so:

Pomladne ali postne kvatre: 2., 4. in 5. marca

Poletne ali binkoštno kvatre: 1., 3. in 4. junija

Jesenske ali septemberske kvatre: 21., 23. in 24. septembra

Zimske ali adventne kvatre: 14., 16. in 17. decembra

SONČNI IN LUNINI MRKI

V tem letu bomo imeli le dva sončna mrka.

Prvi bo obročast sončni mrk dne 20. maja. Trajal bo po srednjeevropskem času od 7.50 do 13.26. ure. Mogoče ga bo opazovati tudi v Evropi.

Drugi sončni mrk bo popoln in bo nastopil dne 12. novembra ob 12,43 in bo trajal do 18,03. V Evropi ga ne bo mogoče opazovati.

Luninih mrkov pa letos ne bo.

SONCE SE PRIBLIŽA OZVEZDNEMU ZNAMENJU

Ovna	dne	21- 3	ob	2,53	uri	Začetek pomladi
Bika	»	20- 4	»	14,20	»	
Dvojčka	»	21- 5	»	13,32	»	
Raka	»	21- 6	»	21,34	»	Začetek poletja
Leva	»	23- 7	»	8,24	»	
Devica	»	23- 8	»	15,18	»	
Tehtnice	»	23- 9	»	12,44	»	Začetek jeseni
Škorpionja	»	23-10	»	21,51	»	
Strelca	»	22-11	»	19,15	»	
Kozla	»	22-12	»	8,19	»	Začetek zime

ŠTETJE LET

V večini držav je upeljan naš gregorijanski koledar, ki je v veljavi, po odloku papeža Gregorja XIII., od leta 1582 dalje. Na splošno se je uveljavil v 18. stoletju.

V večini pravoslavnih držav se ravnajo še po starem julijanskem koledarju, katerega je upeljal Julij Cezar leta 46, pr. Kr. Ta koledar zaostaja 13 dni za našim. Novo leto 1966 so obhajali 7. januarja.

Po judovskem štetju je to leto 5726. od domnevne ustvaritve sveta leta 3761 pr. Kr. Ker je njih leto krajše od našega, bodo stopili že 15. septembra v leto 5727.

Muslimani pa štejejo leta od Mohamedovega bega iz Meke v Medino (leta 622); v veljavi so lunina leta po 354 dni. Dne 22. aprila se bo začelo za Mohamedove vernike novo leto, in sicer 1386.

Msgr. IVAN TRINKO

JANUAR

- 1 S Novo leto - Obrez. Gospodovo
 2 N Presveto ime Jezusovo
 3 P Genovefa, devica; Anter
 4 T Tit, škof; Angela, devica
 5 S Amelija, dev., Telesfor, pap.
 6 Č Sv. Trije kralji - Razglašenje
 7 P Lucijan, muč.; Zdravko
 8 S Maksim, muč.; Severin, op.
 9 N 1. po razglaš. - Sv. družina
 10 P Aldo, puščevnik; Marcijan
 11 T Pavlin, škof; Higin, papež
 12 S Modest, mučenec; Ernest
 13 Č Veronika, dev.; Leoncij, šk.
 14 P Hilarij, škof; Bianka, op.
 15 S Maver, opat; Pavel, pušč.
 16 N 2. po razglaš.; Marcel, p.
 17 P Anton, puščavnik; Julijan
 18 T Priska, mučenica; Liberata
 19 S Marij, mučenec; Marta, muč.
 20 Č Fabijan in Sebastijan, muč.
 21 P Neža, devica; Publij, škof
 22 S Vincenc, muč.; Gvdencij, šk.
 23 N 3. po razglaš. - Zaroka M. D.
 24 P Felicijan, škof; Timotej
 25 T Spreobrnjenje sv. Pavla
 26 S Pavla, muč.; Polikarp, škof
 27 Č Elvira, dev.; Janez Zlatoust
 28 P Valerij, škof; Ciril, papež
 29 S Frančišek Saleški, cerkv. uč.
 30 N 4. po razglaš. - Martina dev.
 31 P Janez Bosco, spoznavavec

ZAPISNIK

F E B R U A R

- 1 T Ignacij, škof; Igor
 2 S Svečnica; Katarina Ricci
 3 Č Blaž, škof; Oskar
 4 P Gilbert, škof; Andrej Corsini
 5 S Agata, devica; Albin, škof

6 N Septuagesima - Silvan, škof

- 7 P Romuald, opat; Julijana
 8 T Honorat, škof; Janez iz Matha
 9 S Apolonija, devica; Ciril Aleks.
 10 Č Viljem, puščavnik; Skolastika
 11 P Lurška Mati božja; Gregor II.
 12 S Evlalija, dev.; Damijan, muč.

13 N Seksagesima - Mavra, devica

- 14 P Valentin, mučenec
 15 T Favstin in Jovita, mučenca
 16 S Julijana, dev.; Favstin, škof
 17 Č Donat, mučenec; Silvin, škof
 18 P Simeon, škof; Bernardka, dev.
 19 S Mansuet, škof; Konrad

20 N Kvinkagesima - Eleverij, š.

- 21 P Eleonora, dev.; Germán, op.
 22 T Marjeta Kortonska; Pust
 23 S Pepelnična sredo; Peter D.
 24 Č Matija, apostol; Bogdan
 25 P Valburga, dev.; Cezarij
 26 S Klavdijan, muč.; Porfirij

27 N I. postna nedelja - Gabrijel

- 28 P Roman; Gabrijel, žal. M.B.

Civilna slovesnost - konkordat

ZAPISNIK

M A R E C

1 T Albin, škof; Zorko	:
2 S Bazilij, muč.; Lucij, škof	: 1. kvatre
3 Č Kunigunda, kr.; Tacijan, šk.	
4 P Kazimir, spozn.; Lucij, pap.	
5 S Adrijan, muč.; Janez od Kr.	
6 N 2. postna nedelja; Perpetua	
7 P Tomaž Akvinski, cerkv. uč.	Ⓢ
8 T Janez od Boga; Gerard, škof	
9 S Dominik Savio; Frančiška r.	
10 Č 40 mučencev; Simplicij pap.	
11 P Konstantin, spozn.; Evlogij	
12 S Gregor Vel., papež; Bernard	
13 N 3. postna nedelja - Sabin, m.	
14 P Matilda, kraljica; Leon škof	Ⓢ
15 T Longin in Prob, mučenca	
16 S Cirijak, muč.; Herbert, škof	
17 Č Patricij, škof; Jedert, dev.	
18 P Ciril Jeruzalemski; Aleksander	
19 S Sv. Jožef, ženin Marije Dev.	
20 N 4. postna nedelja - Klavdija	
21 P Benedikt, opat; Julijan	
22 T Cabarija, pap.; Lea, spozn.	Ⓢ
23 S Viktorijan, muč.; Benedikt	
24 Č Gabrijel, nadangel	
25 P Marijino oznanjenje	
26 S Teodor, škof; Tekla, muč.	
27 N Tiha nedelja - Janez Dam.	
28 P Sikst III., p.; Janez Kapistran	
29 T Sekund, mučenec; Ciril	Ⓢ
30 S Amadej, mučenec; Kvirin	
31 Č Benjamin, m.; Amos, prerok	

- 1 P Hugon, škof; Teodora, dev.
 2 S Frančišek Pavelski, spozn.
 3 N Oljčna - Rihard, škof
 4 P Izidor, škof; Benedikt Filad.
 5 T Vincenc Ferreri, sp.; Irena
 6 S Viljem, opat; Dijogen, muč.
 7 Č Herman, spozn.; Saturnin
 8 P Veliki petek; Dionizij škof
 9 S Velika sobota; Marija Kleofa
 10 N Velika noč - Vst. Gospodovo
 11 P Velikonočni ponedeljek
 12 T Zenon, škof; Damijan iz Pav.
 13 S Hermenegild, spozn.; Ida, d.
 14 Č Justin, muč.; Tiburcij in tov.
 15 P Helena, cesarica; Anastazija
 16 S Lambert, mučenec; Hanibal
 17 N Bela nedelja - Inocenc, škof
 18 P Elevterij, škof, muč.; Galdin
 19 T Hermogen, muč.; Krescencij
 20 S Adalgiza, dev.; Viktor, muč.
 21 Č Anzelm, škof; Simeon
 22 P Soter in Kaj, mučenca
 23 S Vojteh, škof; Adalbert
 24 N 2. povel. nedelja - Jurij
 25 P Marko, ev. - Dan vstaje
 26 T Marcelin, muč.; Klet, papež
 27 S Peregrin, opat; Čita, devica
 28 Č Valerija, dev.; Vital, muč.
 29 P Sever, škof; Marina, muč.
 30 S Katarina Sienska; Zofija

Državni praznik

ZAPISNIK

M A J

1 N 2. povel. - sv. Jožef delavec	Praznik dela
2 P Atanazij, škof, cerkv. učenik	
3 T Juvenal, spozn.; Timotej, m.	
4 S Monika, spozn.; Gotard, škof	☉
5 Č Pelegrin, muč.; Virginija d.	
6 P Judita, muč.; Lucij, škof	
7 S Stanislav, muč., Flavij, muč.	
8 N 4. povel. - Deziderat, šk.	
9 P Gregor Nacijanski, šk., c. uč.	
10 T Izidor, kmet, spozn.; Antonin	
11 S Filip in Jakob, mučenca	☾
12 Č Pankracij in -tov.; mučenci	
13 P Robert Bellarmin, sp.; Ema	
14 S Bonifacij, muč.; Justa	
15 N 5. povel. - Torkvat, škof	Prošnji dnevi
16 P Janez Nepomuk, sp.; Ubald	
17 T Pashal Bajlonski; Bruno	
18 S Venancij, muč.; Feliks, škof	
19 Č Vnebohod Gospodov	☉
20 P Bernard Sienski, spozn.	
21 S Viktor, mučenec; Valent	
22 N 6. povel. - Rita da Casela	
23 P Deziderij, škof; Mihael, škof	
24 T Marija Pomočnica kristjanov	
25 S Urban, papež; Gregorij	
26 Č Filip Neri, spoznavavec	☾
27 P Beda častitljivi; Natalija	
28 S Emilij, muč.; German, škof	
29 N Bink. nedelja - Magdalena P.	
30 P Devica Orleanska; Feliks I., p.	
31 T Marija Kraljica; Angela, dev.	

ZAPISNIK

---

1 S Fortunat, spozn.; Angela	2. kvatre
2 Č Erazem, škof; Drž. praznik	Progl. republike - drž. praznik
3 P Klotilda, kraljica; Pavla	☺ 2. kvatre
4 S Kvirin, muč.; Frančišek, sp.	2. kvatre
5 N 1. pobinkoštna - Sv. Trojica	
6 P Norbert, škof; Kandida, muč.	
7 T Robert, op.; Sabinijan, muč.	
8 S Medard, škof; Severin, sp.	
9 Č Sveto Rešnje Telo	
10 P Marjeta, kraljica; Caharija	
11 S Barnaba, apostol; Marcijal	☾
12 N 2. pobinkoštna - Onofrij p.	
13 P Anton Padovanski, spozn.	
14 T Bazilij, škof; Elizej, prerok	
15 S Vid in Modest, mučenca	
16 Č Avrelijan, škof; Jošt, opat	
17 P Presv. Srce Jezusovo	☼
18 S Marina, devica; Efreem	
19 N 3. pob. - Gervazij in Protazij	
20 P Hektor, spozn.; Fiorentina	
21 T Alojzij Gonzaga, spozn.	
22 S Pavlin Nolanski; Flavij	
23 Č Agripina, dev.; Lanfranko	
24 P Janez Krstnik, puščavnik	
25 S Viljem, opat; Eligij, škof	☽
26 N 4. pobinkoštna - Rudolf, m.	
27 P Ladislav, kralj; Hema Krška	
28 T Atilij, spozn.; Irenej	
29 S Sv. Peter in Pavel, apostola	
30 Č Emilijana, muč.; Oton	

- 1 P Presv. rešnja kri Kristusova
 2 S Obiskovanje Marije device
 3 N 5. pobinkoštna - Hellodor šk.
 4 P Urh, škof; Teodor
 5 T Cirila, muč.; Anton Caharija
 6 S Izaija, prerok; Marija Goretti
 7 Č Ciril in Metod, blagovestnika
 8 P Elizabeta, kr.; Adrijan, škof
 9 S Veronika Jul.; Armand
 10 N 6. pobinkoštna - Amallja dev.
 11 P Pelagija, muč.; Pij II.
 12 T Mohor in Fortunat, mučenca
 13 S Marjeta, dev.; Anaklet, pap.
 14 Č Bonaventura, cerkv. učenik
 15 P Henrik Pobožni, cesar
 16 S Karmelska Mati božja
 17 N 7. pobink. - Odrešenik sveta
 18 P Kamil Lelijski, spoznavavec
 19 T Vincencij Pavelski, spozn.
 20 S Hijeronim Emilliani; Marjeta
 21 Č Julija, devica; Daniel, prerok
 22 P Marija Magdalena, spokornica
 23 S Apolinarij Ravenski, škof
 24 N 8. pobinkoštna - Kristina, d.
 25 P Jakob, apostol; Valentina
 26 T Ana, mati Device Marije
 27 S Celestin, papež; Pantaleon
 28 Č Nazarij in Celzij, mučenca
 29 P Marta, devica; Serafina
 30 S Abdon in Senen, mučenca
 31 N 9. pobink. - Ignacij Lojolski

37

☾

●

Začetek pasjih dni

☾

- 1 P Justin, mučenec; Srečko
 2 T Porcijunkula; Alfonz Liguorij
 3 S Peter, škof; Lidija, devica
 4 C Dominik Guzman, spozn.
 5 P Marija Snežna; Ožbalt
 6 S Gospodovo spremenjenje
 7 N 10. pobink. - Kajetan, sp.
 8 P Cirijak in Smaragd, mučenca
 9 T Janez Vianney; Domicijan
 10 S Lovrenc, mučenec
 11 Č Tiburcij, muč.; Rufin, škof
 12 P Klara, devica; Hilarija
 13 S Hipolit in Kasijan, mučenca
 14 N 11. pobink. - Alfred, škof
 15 P Marijino vnebovzetje
 16 T Rok, spozn.; Joahim
 17 S Hijacint, spozn.; Klara
 18 Č Helena, cesarica; Agapit, m.
 19 P Marijan, spozn.; Magnus
 20 S Bernard, spozn.; Pij X., pap.
 21 N 12. pobink. - Ivana Šantal
 22 P Brezmadežno Srce Marijino
 23 T Filip Benicij; Flavijan, sp.
 24 S Jernej, apostol; Ptolomej
 25 Č Ludovik, kralj; Patricija, d.
 26 P Cefirin, papež; Erminija, d.
 27 S Jožef Kalasancij, spozn.
 28 N 13. pobink. - Avguštin, škof
 29 P Obglavljenje Janeza Krstnika
 30 T Roza iz Lime, devica
 31 S Rajmund, spozn.; Rufina

Konec pasjih dni

- 1 Č Egidij, opat; Izabela
 2 P Štefan, ogrski kralj; Elpidij
 3 S Klelija, dev.; Marin, pušč.
 4 N 14. pobink. - Rozalija, dev.
 5 P Viktorin, škof; Lovrenc Justin
 6 T Caharija, prerok; Eleverij
 7 S Regina, devica-mučenica
 8 Č Rojstvo Marije Device
 9 P Sergij; Aleksander in Tiburcij
 10 S Nikolaj Tolentinski, spozn.
 11 N 15. pobink. - Džomed, muč.
 12 P Ime Marijino; Gvido
 13 T Mavrilič, škof; Evlogij, muč.
 14 S Povišanje sv. križa; Ciprijan
 15 Č Žalostna Mati božja
 16 P Ljudmila; Kornelij in Ciprijan
 17 S Lambert, škof; Elda, devica
 18 N 16. pobink. - Zofija, muč.
 19 P Januarij, škof; Suzana, dev.
 20 T Evstahij, mučenec; Prisk
 21 S Matija, apostol in evangelist
 22 Č Mavricij, muč.; Tomaž Vil.
 23 P Lin, papež; Tekla, devica
 24 S Marija Dev., reš. jetnikov
 25 N 17. pobink. - Avrellja, dev.
 26 P Ciprijan in Justina, muč.
 27 T Kozma in Damijan, muč.
 28 S Venceslav, češki kralj;
 29 Č Nadangel Mihael
 30 P Hijeronim, cerkveni učenik

3. kvatre

3. kvatre

3. kvatre

ZAPISNIK

- 1 S Remigij, škof; Sever
- 2 N 18. pobink. - Angeli varuhi
- 3 P Terezika Deteta Jezusa
- 4 T Frančišek Asiški, spozn.
- 5 S Placid, muč.; Gala, vdova
- 6 Č Brunon, opat; Fedele, devica
- 7 P Mati božja rožnega venca
- 8 S Brigita, vdova; Simeon
- 9 N 19. pobink. - Abraham, očak
- 10 P Frančišek Borgija, spozn.
- 11 T Firmin, škof; Placida, dev.
- 12 S Serafin, kapucin;
- 13 Č Posvečevanje cerkvà; Edvard
- 14 P Povišanje sv. križa; Kalist
- 15 S Terezija Avilska, spozn.
- 16 N 20. pobink. - Hedvika
- 17 P Marjeta Alacoque, devica
- 18 T Luka, evangelist; Just, muč.
- 19 S Peter Alkantarški; Akvilin,
- 20 Č Irena, devica; Janez Kancij
- 21 P Uršula in tov., mučenice
- 22 S Donat, škof; Marija Salome
- 23 N 21. pobink. - Severin, škof
- 24 P Rafael, nadangel
- 25 T Krišpin in tov., mučenca
- 26 S Evarist, papež; Amadej
- 27 Č Demetrij, muč.; Fiorencij
- 28 P Simon in Juda Tadej, ap.
- 29 S Ermelinda, devica; Narcis
- 30 N Kristus kralj - Alfonz Rodr.
- 31 P Volbenk, škof; Kvintin

- 1 T Praznik vseh svetih
 2 S Spomin vernih duš
 3 Č Hubert, šk.; Just, trž. zav.
 4 P Karel Borom. - Drž. praznik
 5 S Caharija in Elizabeta, spozn.
 6 N 23. pobink. - Lenart, opat
 7 P Ernest, spozn.; Engelbert
 8 T Bogomir; Sever in Severijan
 9 S Teodor, mučenec; Agripin
 10 Č Andrej Avelinski, spozn.
 11 P Martin, škof; Davorin
 12 S Martin, papež; Renat, muč.
 13 N 24. pobink. - Stanislav Kost.
 14 P Jozafat, škof; Veneranda, m.
 15 T Leopold, spozn.; Albert Vel.
 16 S Edmund, škof; Otmar, opat
 17 Č Gregor čud., šk.; Viktorija
 18 P Ilda, opatinja; Fredijan, šk.
 19 S Elizabeta, vdova; Favst, m.
 20 N 25. pobink. - Benigno, škof
 21 P Darovanje Marije Device
 22 T Cecilija, devica; Maver, muč.
 23 S Klement, papež; Felicita, m.
 24 Č Janez od križa; Flora, dev.
 25 P Katarina Aleksandrijska, dev.
 26 S Leonard portomavriški
 27 N 1. adventna - Virgilij, škof
 28 P Jakob, spozn.; Ruf, muč.
 29 T Saturnin, škof; Iluminata
 30 S Andrej, apostol in mučenec

Zedinjenje Italije

- 1 Č Eligij, škof; Natalija
 2 P Bibijana, dev.; Evazij, škof
 3 S Frančišek Ksaverij, spozn.
 4 N 2. adventna - Barbara, dev.
 5 P Krispina, dev.; Saba, opat
 6 T Miklavž, škof in čudodelnik
 7 S Ambrož, cerkv. uč.; Urban
 8 Č Brezmadežno spočetje M. D.
 9 P Sir, škof; Leokadija, muč.
 10 S Lavretanska Matí božja
 11 N 3. adventna - Damaz, papež
 12 P Amalija, kr.; Dionizija, muč.
 13 T Lucija, devica muč.; Antijoh
 14 S Spiridijon, škof; Venancij
 15 Č Ahil, spozn.; Valerijan, škof
 16 P Evzebij, škof; Albina, muč.
 17 S Lazar, škof; Klavdija, muč.
 18 N 4. adventna - Gracijan, škof
 19 P Favsta, dev.; Gregor, škof
 20 T Liberat, muč.; Adelajda
 21 S Tomaž, apostol; Severin, škof
 22 Č Flavijan, mučenec; Zenon
 23 P Viktorija, dev.; Servul
 24 S Sveti večer; Adam in Eva
 25 N Božič - Rojstvo Gospodovo
 26 P sv. Štefan, prvi mučenec
 27 T Janez Evangelist, apostol
 28 S Nedolžni otročiči
 29 Č David, kralj; Tomaž, škof
 30 P Evgen, škof; Sabin in Marcel
 31 S Silvester, papež

4. kvatre

4. kvatre

4. kvatre

ZAPISNIK

Trinko

v javnem življenju

*Ni praznik, predragi mi, naše življenje
življenje naj bode ti delaven dan!*

*Od zore do mraka rosan in potan
ti slajšaj in lajšaj človeško trpljenje!*

Vedno globlje rijem v Trinkovo zapuščino. Obračam zaprašene papirje in porumele listine, njegove beležnice in kratke zapiske. Iz vseh teh drobnih in fino zavutih črk odseva ne samo veliki, marveč vsestranski lik patriarha Slovencev pod Matajurjem. Poslušamo melodije pesniške harfe Zamejskega, poglobljamo se v modre misli filozofa, občudujemo prefinjeni okus umetnika slikarja, zvenijo akordi njegovih skladb. Predvsem pa čutimo še iz groba utripanje od Boga obdarjenega srca, ki se je vse razdajalo za svoje ljudstvo. Še danes živimo nje-

govi potomci iz bogate zakladnice, katero je očak Trinko napolnil za svoje potomce.

Malokateri vodstveni osebnosti je bilo dano tako kot njemu, da bi združeval pri svojem stvariteljskem naporu čustvo in razum, srce in dalekovidnost, ki mu je narekovala vedno pravo pot. Tri rodove je vzgojil in izučil s svojim blagoslovljenim delom. Trem rodovom v svoji ožji in širši domačiji je bil vodnik tudi v javnem življenju, v težkih časih, ko so se porajale zmede moralnih idej in političnih iger. Bil je poet in filozof; iz obeh plati njegove izklesane notranje osebe je pa zrastel v nekdanjem zamejskem Slovencu tudi praktični duh, ki ni bil omejen le na ozki krog vzgojitelja v videmskem semenišču in za vodilno delo samo v rodnih krajih. Njegov pogled je plaval dalje; zrl je kot prerok v bodočnost vseh rojakov in v duhovno bratstvo vseh ljudi, različnih šeg in jezikov, ki morajo živeti v dobri soseščini. Kar so mu narekovala čustva in kar mu je določeval njegov jasni in logični razum, to je hotel izvesti tudi v javnosti. Uveljavljal se ni kot pristaš te ali druge stranke. Krščanska načela in naravna etika sta mu kazali smer, ko je javno nastopil. Trinkovo ravnanje kot javnega

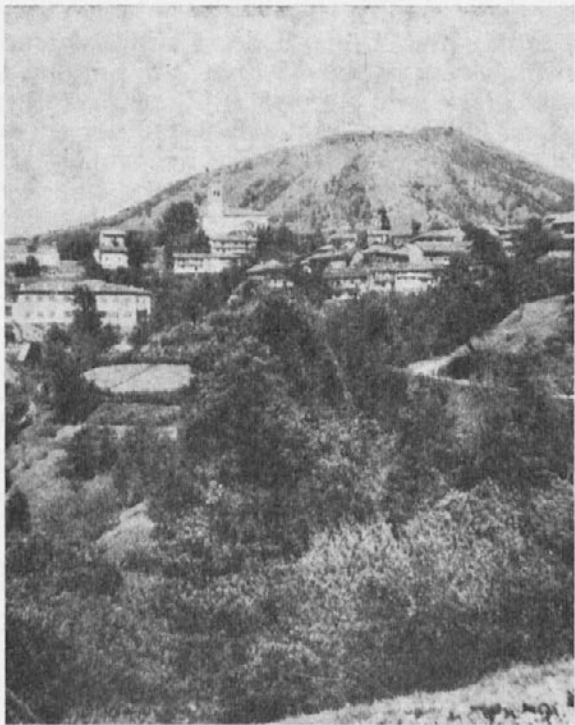
delavca ne moremo presojati po sedanjih merilih, saj se ni on oklenil kakih političnih dnevnih programov in organizacijskih pravil. On je nastopal kot vidna osebnost v javnosti, brez kakih strankarskih izkaznic, brez sklicevanja na kake volivne glasove. V javnost ga je potisnila ljubezen do svojega rodu, spoštovanje do drugorodcev, predvsem pa dušna in telesna stiska njegovega ljudstva. In kot takega so se ga rojaki oprijeli in mu sledili »todi ob vznožju Kanina z dušo in telesom privezani, vsemu svetu nepoznani, že nad tisoč let prebivajoči ubogi bratje, ki napajajo s potom svojega obraza ograjene njivice in travnike, svojo zemljo, da jim rodi s pomočjo božjo vsaj toliko, da se prežive«. Za svoje ogromno in vsestransko delo v javnem življenju ni prejel mons. Trinko nikoli niti nagrade, niti posebne plače od kakih oblasti. Dovolj mu je bilo, da je solze posušil, lačne kruha nasitil in žejne pravice napojil.

SKRB ZA NARAŠČAJ

Za svojo prvo dolžnost kot javnega delavca je imel, preskrbeti iz lastnih moči svojemu rodu delavce, ki bodo prijeli za kla-

divo in prevzeli njegov načrt, ko se bo nje-
mu oko skalilo in mu bodo omahnile trudne
roke. Zato se ni podal po novi maši na kako
mirno faro in v starosti ni opravljal službe
kakega udobnega kanonikata, marveč se je
ves posvetil vzgoji bodočih duhovnikov in
razumnikov v svoji domačiji.

Iz njegovih skrbno pisanih beležnic vi-
dimo, da je bil pol stoletja profesor modro-
slovja in bogoslovja. Ves duhovniški nara-
ščaj videmske nadškofije je šel skozi nje-
govo šolo. Učil pa ga ni samo sebi predpisa-
nih predmetov. Za javno delo med narodom
je učil semeniščnike in bogoslovce tudi ma-
terine govorice. Kaj so njegovi dijaki od-
nesli na pot v življenjsko delo, nam pove
bolj kot vsa pohvala preprosto — v zupu-
ščini najdeno — pismo njegovih učencev ob
50-letnem mašniškem jubileju: Takole se
glasi: »V šolskih klopeh smo spoznali Vaše
očetovstvo in, odpustite izraz, patriarhalno
podobo. Od takrat smo pohlepno in slastno
pili iz Vaših ust najtežjo in najlepšo člove-
ških vednosti: filozofijo. Sedaj smo pa zo-
pet veseli in pazljivo sledimo pouku lepe
slovenščine, ki nam jo Vi, prečastiti, s tako
potrpežljivostjo in prizadevnostjo podajate.
Gospod profesor, mi hočemo in želimo na-

Zgornji Tarblj

učiti se dobro slovenski jezik in po njem spoznavati vedno bolj dušo slovenskega naroda. Zato obljubljam, da bomo nadalje vašim skrbem — najbrže so hoteli napisati: bomo nadaljevali vašo skrb — in se trudili, da se bo utrdila vedno bolj ljubezenska in prijateljska vez med tema dvema narodoma.«

Poleg hvaležnosti se vidi iz tega zahvalnega pisma tudi smer Trinkovega javnega delovanja, ki je bil: zbližanje in prijateljska vez narodov ob meji. V uvodu k svoji knjigi »Storia della Jugoslavia«, izdani 1939, je napisal svojo oporoko kot javnega delavca z besedami: »Bodi ta poskus vsaj majhen prispevek, da se med obema narodoma poglobijo razlogi za medsebojno prijateljstvo in spoštovanje.« In to je bilo v tisti dobi, ko so dnevni politiki smatrali poudarjanje sovražnega nacionalizma kot svojo javno nalogo. Svoj narod je bogatil z italijansko kulturo, obenem pa je poudarjal neustrašeno njegovo samobitnost pred vsemi oblastniki.

V poslanici ob umeščanju novega šentlenardskega župnika Ivana Petričiča leta 1908 je naročeval: »Vsi skupaj delujte za blagor našega ljudstva, branite vero naših očetov, skrbite za nравnost, blagostanje in lepo ime

naših Slovencev; in pa skrbite tudi za ohranitev narodnega jezika in značaja, ker dokler Slovenec ostane Slovenec, ostane tudi pobožen in pošten.« Krepko je poudaril Trinko v tej poslanici svojemu sobratu dragocene svetinje, katere mora visoko dvigati vsak javni voditelj, in te so: vera očetov, jezik mater, pa tudi materialno blagostanje in dobro ime naroda.

Svoje rojake je zavestno in pošteno vedno učil, naj bodo zvesti svoji narodnosti, pa tudi lojalni do države, v kateri živijo. V posvetilni pesmi »Jeleni Črnogorski — kneginji neapeljski« vzklika:

*Razvij zastavo nam miru in sprave
pospeši težnje prave,
da skoraj nam na nebu zatrepeče
vstajenja zora, dan rešenja, sreče.*

DALEKOVIDEN POLITIK

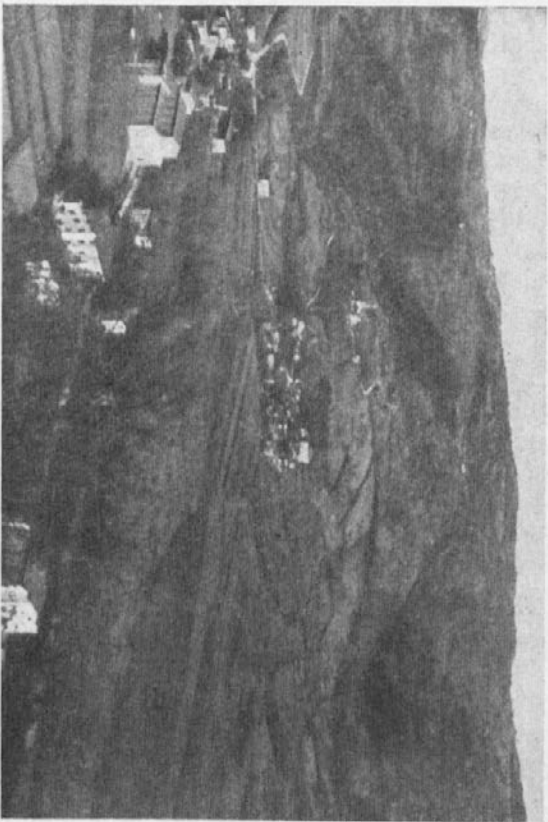
Živeč na meji med Slovenci in Latini, ga označuje dr. Budal, je enako bistro prodiral v slovenski in latinski svet in je množil kulturne zaklade na obeh straneh, pola-

gajoč temelje za nadaljnje mirno in plodno sožitje dveh sosednih narodov.

Ali nismo priče, da so danes dozoreli sadovi Trinkove smeri kot javnega delavca?

Njegov bistri duh je dajal nasvete za politično in kulturno rast tudi rojakom preko meje. V enem izmed njegovih zapisnikov berem načrt, kako naj bi se ustanovil za vse rojake skupen »Slovstveni dom«. Takole razvija svoje misli: »Kje ste duhovi, geniji in veleumi slovenski, da bi se pokazali svojemu narodu s svojimi deli, če jih kaj imate?« Nato razpreda načrt, da bi se moral sezidati »Slovstveni dom«, v njem ustanoviti bukvarna in slovanska biblioteka. Izhajati bi moral vsak mesec »Literarni časnik«. Da se ljudstvo kulturno in politično zavè svoje narodne biti, mora dobiti v roke več knjig. Svoje misli sklepa: »To bi bile prave zasluge dobromislečih slovenskih mož.«

Še dalje je segalo njegovo politično obzorje. V reviji »Vita e pensiero«, katero je urejeval sloviti učenjak in rektor milanske univerze p. Agostino Gemelli, je Trinko na-

Šentlenartska kotlina

pisal leta 1915, ob izbruhu vojne, članek »La Serbia e la sua storia«. V njem podaja jasno politično sliko, kam vodi avstrijsko-germaniščno nasilje podložne narode in vso Evropo. Dalekovidno opozarja pred trializmom, ko so celo nekateri slovenski politiki pomagali reševati prodajajočo avstro-ogrsko monarhijo s to formulo. Vprašuje se, ob vstopu Italije v vojno, kaj bo s Srbijo, pogaženo od vseh strani, od starih in novih sovražnikov. Zaključuje z gotovo slutnjo: »Lo dirà domani la storia.«

Trinko je pa še prej navezoval stike z različnimi voditelji gibanj za svobodo zatiranih avstrijskih narodov. V zapuščini je ohranjeno pismo Miroslava Hubmajerja, ki se je podpisal kot »bivši vodja v ustanku v Bosni-Hercegovini in v Makedoniji 1879«. Ta voditelj v borbi bosanske raje se obrača na Trinko za nasvete: »Iz Sarajeva se bodem, ako dovolite, pismeno oglasil, da Vam objasnim moj iznenadni obisk. — Sprejmite velečastni gospod izraz mojega najodličnejšega spoštovanja.«

Že iz teh naštetih drobcev spoznamo, da so se obračale na najbolj zahodnega rojaka mnoge osebnosti tudi za politične nasvete,

ker so poznali njegov praktični duh v javnih zadevah.

Očak rojakov pod Matajurjem se je pa dobro zavedal, da je potrebna javnemu delavcu najprej idejno jasno načrtana pot, ki je zanj pomenila: zvestobo svojemu ljudstvu, ljubezen do širšega rodnega občestva in lojalnost do države.

PODROBNO DELO

V zvestobi do svojih ožjih rojakov je pa uvidel potrebo, da opravlja tudi podrobno in praktično javno delo za dvig njih blagostanja in reševanje dnevnih vprašanj. Vsa dežela se je obračala nanj. Njegova soba na koncu dolgega semeniškega hodnika, posvečena sicer študiju in kulturnemu snovanju, je postala včasih prava ljudska pisarna. Koliko vlog in prošenj je spisal revnim ljudem iz domačih vasi, ne bomo nikoli prešteli. Pri njem so se zbirali rodoljubi, ki so ustanavljali posojilnice za pomoč izžetemu ljudstvu. Leta 1911 je Trinko dal pobudo za ustanovitev denarnega zavoda v Špetru in še marsikje drugod. On je vodil ljudstvo ne samo z molitvijo, pesmijo in vzgojo, mar-

več tudi z delom za njegovo blagostanje. To pa ne kot pooblaščenec kake stranke, marveč kot praktičen in za svoje ljudi čuteč človek.

DEŽELNI POSLANEC

Njegov javni delokrog se je še bolj razširil, ko se je leta 1914 pustil izvoliti za deželnega poslanca v Vidmu. Rojake videmske pokrajine je zastopal v deželnem zboru častno in neustrašeno, dokler ni fašizem ukinitel deželno samoupravo. Pred prvo svetovno vojno ni bilo slišati, da bi bil v Italiji kak duhovnik deželni ali državni poslanec. Trinko je pa sprejel to breme, da bi koristil svojemu ljudstvu. V deželnem zboru je užival tako spoštovanje, da so mu bile poverjene važne deželne zadeve, ker je bil nepristranski in pravičen do vseh. Opravljal je poleg drugega posle za socialno skrb, kjer je imel možnost in je tudi dejansko pomagal stoterim pravice in podpore potrebnim. Poverjena mu je bila tudi skrb za umetniško varstvo spomenikov v videmski deželi.

Za obrambo pravic svojega ljudstva je na sejah tudi krepko udaril po mizi in je

junaško branil svoje stališče. Ko se je dvignila njegova častitljiva postava, ki je spominjala na svetopisemske očake in je odmevala njegova polna in moška beseda, ki je poznala vse čustvene odtenke, so na deželnih sejah umolknili tudi njegovi nasprotniki. Vedno je nastopal kot sin svoje matere. Ni dopustil, da bi kdo žalil njegov rod ne v deželnem zboru ali kje drugod. Pri tem ni poznal izjeme. Ko so ga nekoč vabili, naj se naroči na katoliški dnevnik, torej na glasilo lastnih somišljenikov, je ogorčeno odgovoril: »Ne, dokler boste napadali in blatili moj rod!« Zaradi njegove premočrtnosti so ga spoštovali in visoko cenili Italijani in Furlani. Vedeli so, da ima monsinjor in prvi deželni poslanec slovenskega rodu v Italiji odlične stike z voditelji porajajočega se katoliškega gibanja v državi, s politikom don Sturzom, z rektorjem in tedanjim idejnim vodjo italijanskih katoličanov patrom Gemellijem, s celo vrsto odličnih cerkvenih knezov, ki so videli v Trinku naravnega predstavnika njegovega ljudstva.

Kakor za svoje slovenske rojake, tako je skrbel monsinjor Trinko pri svojem javnem delovanju tudi za italijanske. Po njegovi pobudi se je ustanovil v videmski po-

krajini tudi italijanski katoliški tisk. On je tudi prevzel vodstvena mesta v furlanski Katoliški akciji. Sodeloval je tudi pri ustanovitvi nadškofijskega malega semenišča.

Nanj so se obračali tudi videmski nadškofje, ko je šlo za rešitev kake zapletene cerkvene zadeve v obmejnih farah. Videmski nadškof Pellizzo ga je povpraševal prijateljsko za razne nasvete.

GOSPODARSTVENIK

Celo gospodarski krogi so ga želeli pritegniti k sodelovanju. Ker je Trinko vedel, da bo tudi pri tem mogel kaj pomagati zo dvig zaostale dežele, je sprejel mesto v upravnem odboru velike Katoliške banke v Vidmu. Njegovo delovanje in nasvete pri gospodarskih poslih so zelo upoštevali. Pri gospodarski obnovi dežele so Trinkovo pomoč takoj potrebovali. Še ni vojna dobro končala, že so videmski bančni krogi sami zahtevali od vojaške uprave, naj se dovoli Trinku kot nadzorniku »Banca Cattolica« povratek iz Padove v Videm, kar se je tudi zgodilo 25. novembra 1918.

Po vojni se je Trinko nekoliko umaknil s položaja izpostavljenega javnega delavca. Nova vladavina ga je začela zasledovati korak za korakom. Bil je že na seznamu konfirancev, a ga je sama vojaška oblast z generalovim podpisom rešila iz rok političnih preganjavcev.

Srce mu je krvavelo, ko je videl, kakšne krivice se godijo pod novimi oblastniki bodisi slovenskim, kakor tudi italijanskim so-deželanom. Imeli so ga pa še vedno v taki časti in spoštovanju, da so se takoj odprla vrata na prefekturi, na sodniji, na vojaških in drugih uradih, če je potrkal nanje »monsinjor profesor«, kakor so ga splošno poznali po Vidmu.

Med obema vojnama je stal Trinko na svoji budni straži kljub osebnim nevarnostim. Užival je pa še vedno tak ugled, da si ga niso upali dotakniti. V tisto sobico na koncu semeniškega hodnika so hodili po nauke in bodrila novi možje in mlajše moči iz Goriške, Trsta in drugod. Trinko je postal osrednja osebnost, resničen vodnik, ne da bi ga, po omlednih političnih predstavah, volili na kakem množičnem shodu.

Vsem novim prosvetnim, gospodarskim in političnim ustanovam v zamejstvu je botroval videmski očak tudi med obema vojnama, dokler se ni telesno utrujen umaknil tja gori, kamor je hrepenel:

*O pridi brž, veseli čas,
da videl bom domačo vas.*

Tam se je oddahnil, ko je tudi kot javni delavec dal svojemu ljudstvu vse, svoj um in svoje srce.

r. b.

Stoletna

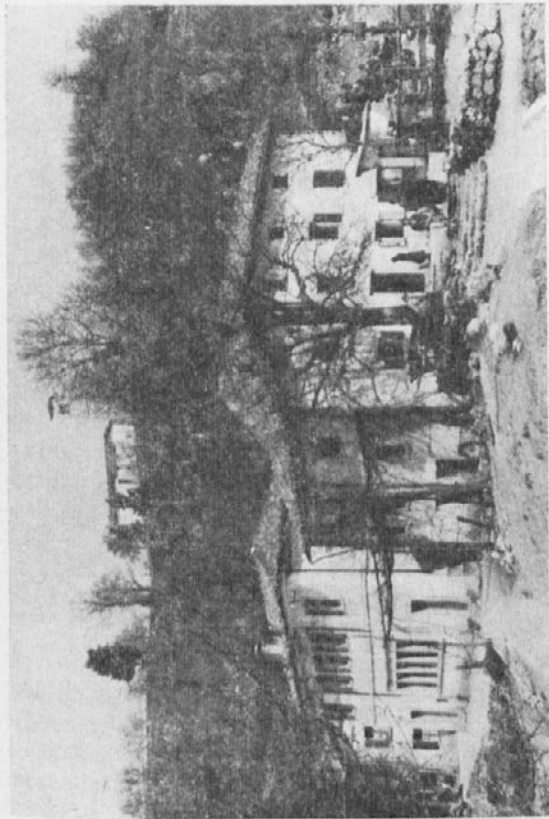
*Ljuba, draga ti zemlja,
kjer biva moj rod!
življenje se menja
v stoletni prehod.*

*Stoletje odkriva
vso vrsto spominov,
v srce mi vliva
vzgleđ tvojih sinov.*

*Res, bila si zvesta
v ljubezni do sinov,
kot mati bodrila
vsa srca trpinov.*

*Beneška Slovenija,
naklonjena si
človeku in rodu,
ki te z znojem rosi.*

Kras pri Dreki

KATEKIZMI BENEŠKIH SLOVENCEV

Verniki v slovenskih vaseh videmske nadškofije so šele kasno dobili v roke slovenske katekizme, in to šele pred dobrimi sto leti.

Poprej so morali duhovniki učiti odrasle in otroke na glas in na pamet. Pri verouku so se posluževali duhovniki raznih priročnikov v rokopisu, podedovanih od prednikov ali pa so si jih sami sestavili. V farnem arhivu šentlenartske župnije hranijo še dva taka priročnika za verouk v slovenskem jeziku ¹⁾).

---

¹⁾ Podatke posnemamo iz dragocene knjižice »Costumanze religiose di nostra gente« (Verske navade naših ljudi), katero je sestavil župnik Angel Cracina za spomin nove maše č. g. Marina Hvalice - Izdal župni urad v Št. Lenartu, julija 1965.

Prvi rokopis sega v leto 1743. Obsega 70 strani osmerke. Prepisal ga je tedanji župnik Mihael Podrecca. Za primer boho-ričevskega sloga in črkopisa navajamo odlo-mek iz 115. strani:

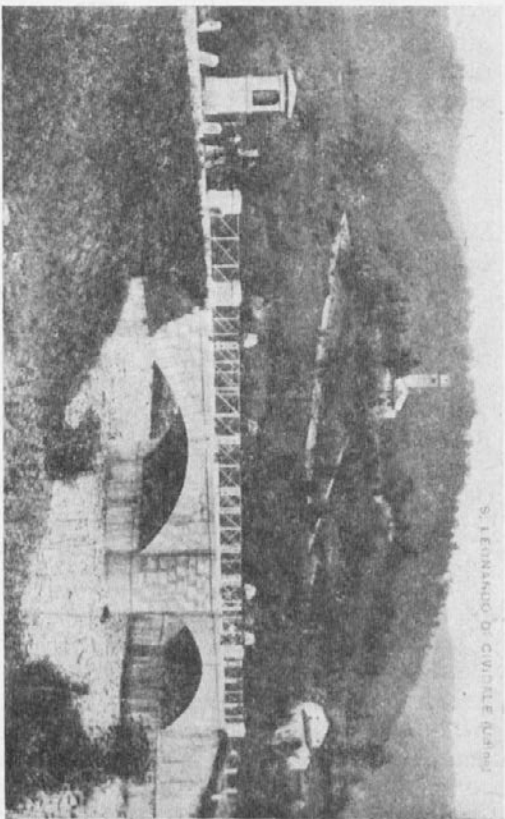
Od Sakr'mta tiga Sakona.

Kai je Sakr'mt tiga Sakona:

Skr'mt tiga Sakona je en od Kristusa gori postavljen Skr'mt, skus kateri se dve ledig kershanske pershone Mosh inu Shena po navadi te zerkve sarazhita, skuz leta Sa-kr'mt njim Bog gnado da, de v' Sojmu stanu bogabojezha ostaneta, inu Soje otroke po kershansku gori redita.

Drugi rokopisni katekizem je iz leta 1855 in ima naslov *Keršanski Katoliški nauk*; obsega 90 strani. Bržkone je le pre-pis starejšega rokopisnega izvirnika. Na prvi strani nosi podpis župnika Petra Podrecca, ki je bil doma iz Zavrha. Ta je tudi sestavil eno leto prej prvi tiskani katekizem za Be-neške Slovence. Nosil je naslov *Mali kate-kizem za perve šole*. Tiskala in izdala ga je tiskarna Seitz v Gorici leta 1854. Po sestavi posnema katekizem mons. Casatija, škofa v Mondovi.

S. LEONARDO DI CIVIDALE (UDINE)

Most v St. Lenartu

Drugi tiskani verski učbenik za Beneške Slovence predstavlja *Katekizem za Slovence Videmske nadškofije*, ki je bil izdan leta 1869 tudi v goriški tiskarni Seitz, po odredbi uvidevnega in blagega videmskega nadškofa mons. Andreja Casasola. Celotni naslov se glasi:

Katekizem
ali
Keršanski Katoliški nauk
povzet posebno iz nauka
Gosp. Mihaela Casati
mondoviškega škofa
za
Slovence Videmske Nadškofije
na Beneškem.
Z dovoljenjem premilostljivega
Gosp. Andreja Casasola
videmskega nadškofa

Nadpastir sam je napisal uvod pod naslovom »Clero regionis Slavae hujus Archidioecesis« (Duhovščini slovenske pokrajine te nadškofije).

Uvod je za nas važen iz dvojnega vidika. Prvič, ker je najvišja verska oblast v nadškofiji ugotovila, da obstaja v videmski nadškofiji tudi obsežen slovenski del. Drugič, da je potrebno za slovenske vernike izdati po uradni poti katekizem v njihovem jeziku. In to se je zgodilo že pred sto leti! Že takrat je torej cerkvena oblast priznavala, da živijo v videmski pokrajini tudi verniki — Slovenci! Žalostno je, da so se pozneje nekateri cerkveni krogi vdali fašističnemu pritisku in začeli izganjati slovenski jezik iz cerkvá slovenskih far.

Toda vrnimo se h katekizmom. Casasolov katekizem je bil ponatisnjen leta 1911 v Vidmu v Tipografia Patronato, na ukaz nadškofa Rossija. Razlikuje se od prejšnjega po čistejšem jeziku, manjka pa tudi že omejnjeni očetovski uvod.

Peti tiskani katekizem je izšel v maju leta 1928. Sestavil ga je mons. Trinko, tiskala ga je Katoliška tiskarna v Gorici. Naslov ima: *Katoliški katekizem* in nosi cerkveno odobrenje generalnega vikarja mons. Quaragnassija po naročilu videmskega nadškofa mons. Nogare. Ta katekizem se je na splošno uporabljal po vseh farah Beneške Slovenije

do avgusta 1933, ko je fašistična vlada prepovedala vse pridige v slovenščini in je začela pleniti slovenske katekizme in verske knjige. Le nekateri »kaplani Čedermaci« so jih z veliko nevarnostjo skrivali in iz njih skrivaj učili otroke verskih resnic v materinščini.

Omeniti je potrebno še en katekizem, ki predstavlja jezikovno posebnost. To je katekizem, katerega je sestavil v rezijanskem narečju č. g. Jožef Kramaro, kaplan v Osojanih. Ima naslov: *To kristjanske učilo po rozoanskeh* (Krščanski nauk po rezijanski od jera Jozefa Kramaro) in ga je tiskala Katoliška tiskarna v Gorici leta 1927. Tudi ta katekizem je moral zginiti ob splošni zaplembi vseh verskih knjig, tiskanih v materinščini, nesrečnega leta 1933.

Nadškofu Jožefu Nogari v spomin

Furlani so že lani obhajali zelò slovesno in obširno desetletnico smrti videmskega nadškofa Jožefa Nogare, ki je umrl leta 1955.

Pokojni je bil dušni pastir tudi tega dela videmske nadškofije, kjer že od sedmega stoletja dalje prebivamo mi Slovenci. On je bil tudi naš cerkveni vladika, zato se spodobi, da se ga tudi mi spomnimo.

Pokojni nadškof je obiskal našo deželico štirikrat: leta 1931, 1937, 1944 in 1947. To so bile takozvane pastirske vizitacije. Prišel pa nas je obiskat prvič že drugo leto po svojem prihodu v Videm, to je leta 1929. Takoj potem je zapovedal našim duhovnikom, da nas čimprej naučijo moliti po latinsko, češ da je jezik svete matere katoliške Cerkve. Morali smo se tudi mi pobalini

hitro naučiti: credo (vera), pater noster (očenaš), avemaria (zdrava Marija), gloria patri (čast bodi Bogu) in celò psalm: De profundis (Iz globočine) za verne duše v vica. Ko je prišel nadškof na vizitacijo, nam je ukazal po latinsko moliti in je zahteval, da se deklamira latinsko besedilo. To je že nekaj pomenilo in je dalo razumeti, kakšne so morale biti njegove notranje želje glede naših cerkvenih navad in sploh našega jezika.

Kar se je potem godilo, kaže še bolj jasno gotov namen. Ko je leta 1933 fašistična vlada prepovedala vsako uporabo slovenskega jezika v cerkvi, so se naši župniki obrnili k svojemu nadškofu za navodila. On jim je rekel: »Per evitare mali maggiori si predichi in italiano« (Da ne bo večjih sitnosti, naj se pridiga v italijanščini). Tega mnenja je bil zmeraj, tudi po vojni; to se pravi tudi po propadu fašizma. Pod njegovim vodstvom nas je pričenjala tlačiti druga, protinaravna necerkvena praksa. Še danes pošiljajo k nam župnike nevesče našega jezika in celo njemu nasprotne. Sv. stolica, na katero so se sklicevali tlačeni Beneški Slovenci je dala nadškofu ukaz, da se v videmskem semenišču ustanovi stolica

za slovenščino. Priznati moramo, da se je s tem strinjal celo Mussolini, ki je ta pouk ukazal plačevati na državne stroške. Sedanja vlada je vse to odobrila in redno skrbi, da imajo videmski semeniščniki slovenskega učitelja in učne knjige. In vendar so v Benečiji le redki župniki, ki rabijo jezik svojih vernikov. Ali ni to čudno?

Pravijo, da se je nadškof Nogara heroično boril proti nacističnemu okupatorju. Mi to priznavamo in mu dajemo hvalo in čast.

Radi bi rekli, da se je boril enako tudi proti fašizmu v obrambo naših naravnih in verskih pravic, a žalibog nimamo za to nobenih podatkov in dokazov.

Jesenjakova

božična pesem

Anton Urbanac, po domače Jesenjaki, preprosti ljudski in nabožni pesnik, je izhajal iz vasi Jesenje pri Svetem Lenartu. Pisal je in prepisal nabožne pesmi in molitve, ki se jih še spominjajo stari ljudje. Umrl je v Srednjem pri Sv. Pavlu (Stregna) leta 1854.

1. *Kaj muora tuò biti
preljubi brat muoj
de jest vič na morem
zaspati nacoj?*

2. *Par Bètlemu blizu
se svetli lepuò;
je kukar de b' vidu
to sveto nebuò.*

3. *Le hitro gor 'stani
de grema naprej
de pridema skorej
midva na ta krej.*
4. *An čudež veliki
se tamki godi:
za lahko Mesijas
nacoj se rodi.*
5. *Pogledi to zvjezdo
kuò svetlo gorì;
se zdj de u slavo
nad stalco stoji.*
6. *Le teci, le teci
h ti stalci hitrò
zat pridi mi reci
ki novega j' blò.*
7. *Moj bratac pogledi
to stalco lepò;
zna biti dan čudež
zak tamki svetli.*
8. *Angelci nad stalco
pojejo glasnuò;
tih angelskih gloriiji
je puno nebuò.*

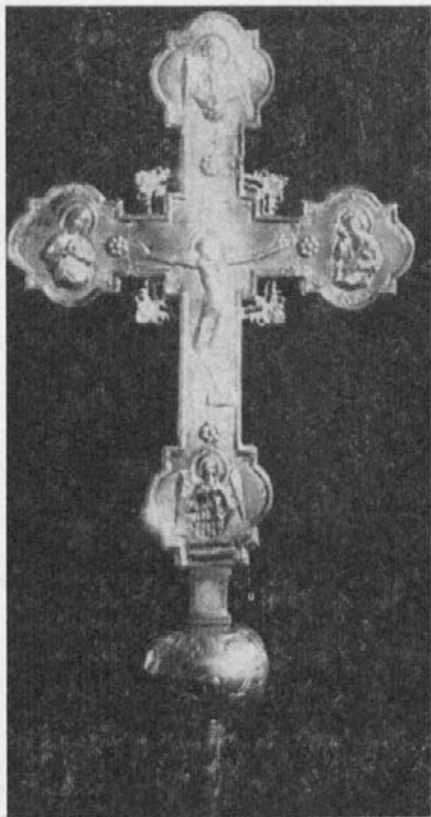
9. *Al notri u ti stalci
star možac stoji;
'na diklica čedna
otroka doji.*
10. *Naumna živina,
oslič nu uolič,
to djete častita
klečita pred njim.*
12. *To djeto prenago
na slamj leži;
od zime an od mraza
veliko tarpì.*
13. *Se milo ogleda
nu prosi pomuoč...
O kako je čudna
nam družim ta nuoč!*
14. *Preljubj muoj Ježuš,
kaj bi ti jest dau
de bi ti na slamj
pru lahno zaspau?*
15. *No rutico bjelo
par sebe jst 'mam;
če ti jo češ mjeti,
jest tebe jo dam.*

(Prepisano iz rokopisnega zvezka, ki se hrani v
Jesenjakovi družini)

Cerkvena samouprava

Kraji Beneške Slovenije so imeli že v beneški republiki svoje posebne samoupravne predpravice. Manj znano pa je, da so nekatere fare uživale tudi pravice cerkvene samouprave, smele so prosto voliti svoje dušne pastirje, cerkovnike in ključarje iz davnih časov.

Sodeč po buli papeža Celestina III. z dne 24. septembra 1192 smemo sklepati, da so proste volitve župnikov in kaplanov trajale že od nekdej. Z omenjeno bulo je papež prenesel pravico imenovanja in nastavljanja dušnih pastirjev v širokem področju furlanske ravnine do Soče na kapitelj stolne cerkve v Čedadu. Od imenovanja s strani čedadskih kanonikov so bili odvisni zlasti župniki v Špetru Slovenov in v Št. Lenartu. Z odlokom iz leta 1192 je torej ljudstvo izgubilo pravico do volitev župnih pastirjev v nekaterih krajih.

Srebrni križ iz 15. stoletja v St. Lenartu

V drugih farah in celo v istih so se pod avstrijsko upravo deloma ohranile ali celò obnovile. V Št. Lenartu so verniki volili svoje kaplane še leta 1817. V župnem arhivu tev.¹⁾ Glasi se takole v prevodu:

se je še ohranil zapisnik kaplanskih volil-
»Lombardsko-beneška kraljevina — Okrožje Št. Peter — Pokrajina Furlanija — XVII. sedemnajstega aprila 1817 osemsto sedemnajst.

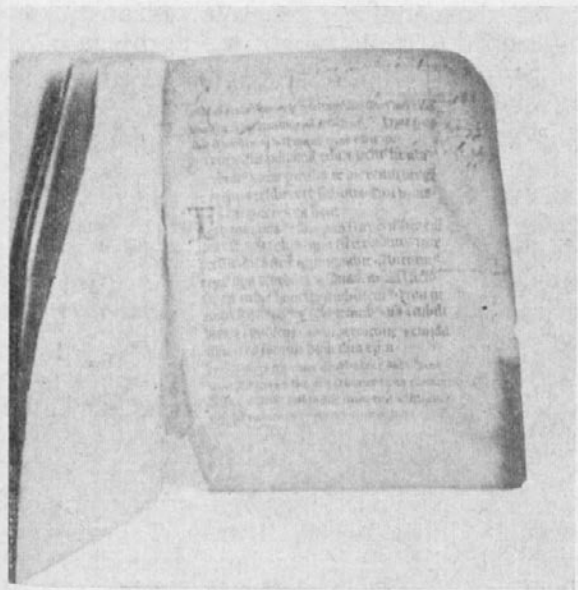
V cerkvi M. B. v Ljesi, občina Grmek. Odprle so se volitve v prisotnosti kr. kancerja za cenzus v smislu odloka št. 5258 cesarsko kraljeve delegacije 27. marca za izvolitev krajevnega kaplana zaradi izpraznitve sedeža, v kateri se nahaja ta občina po smrti č. gospoda Mihaela Saligoia. Volitev so se udeležili družinski poglavarji te občine in ti so: (sledijo njih imena). Gosp. Giuseppe Muloni občinski uradnik kot prisednik brez glasovalne pravice. Vseh je 97 volilcev.

Ker je treba izvoliti novega kaplana na mesto omenjenega č. g. Mihaela Saligoia so

---

¹⁾ Podatke posnemamo iz Kračinove brošure »Costumanze religiose di nostra gente«.

Fara Sv. Lenarta Slovenov - Stran starega misala iz
XIII. stoletja

se na zboru najprej prebrale dolžnosti kaplana do duš in dolžnosti duš do njega.«

Sledi naštevanje kaplanovih dolžnosti, ki so vse dušnopastirskega značaja. Dolžnosti duš, to se pravi vernikov do kaplana so pa dajatve v naravi. Vsaka družina mu je bila dolžna dati en pesinel¹⁾ žita krajevne mere. Poleg tega še dve butari drvi za kurjavo. Kaplanu so morali dati na razpolago še stanovanje in je vzdrževati. Vsaka družina mu je morala dajati tudi masla in druga živila po svoji zmogljivosti.

Takrat sta se potegovala za kaplansko službo Janez Krstnik Scaunich in Anton Sdrauligh. Izvoljen je bil prvi.

Zadnje ljudske volitve domačega kaplana so se pa vršile tik pred prvo vojno, in sicer 26. julija 1914 v Brnasu. Takrat so si prebivalci izbrali za kaplana gospoda Petra Qualizza (Hvalico), doma iz Kózice.

Še bolj v navadi so bile proste ljudske volitve cerkovnikov in ključarjev. Zapiski o volitvah cerkvenih ključarjev so nam ohra-

---

¹⁾ Pesinel je predstavljal votlo mero dvajsetih bokalov ali pol mernika, nemško Metzen. Mernik je imel približno 0,615 hl.

njeni iz Utane. Za cerkovnika pa so v arhivu cerkve v Gornjem Tarbiju. V zapisniku se tudi bere, da mora biti cerkovnik na razpolago pri cerkvenih obredih, procesijah, da mora skrbeti za čistočo v cerkvi in da mora zvoniti kot je v fari navada. Za svojo službo pa prejme po en kvartež rži od vsake hiše.

SLOVENSKA LEGENDA

PRESTRELJENIK - STARA GORA - ŠPIK

Nekega dne se je Mati božja napotila na Svete Višarje. Spotoma jo je srečal sam zlomek peklenški. Ker je ni spoznal, jo je surovo nahrulil:

»Kam greš, baba?«

»Grem iskat kraj, odkoder bom ljudem milosti delila,« je odgovorila Mati božja. »Ti pa hodiš za menoj, kamorkoli grem in nastavljaš svoje mreže vernim ljudem.«

»Vsak po svojem stanu,« se krohoče peklenšček. »Tebi je Gospod dodelil, da izkazuješ milosti, meni je pa dovolil, da celo ob zadnji uri lovim dušice v svoje pasti.«

Mati božja je zato sklenila, da si bo poleg Višarij izbrala še kak drugi kraj, ki bo milosti poln. Črni zlomek je uganil njene misli.

»Jaz pa stavim,« je zlodej prekinil nebeško Gospo, »da bom na vsak prostor, katerega boš izvolila, jaz prej prišel nego ti.«

Mati božja je stavo sprejela in je rekla, da kdor bo prej prišel na izbrani kraj, bo tam imel premoč. Zlodej si je predrznil vprašati, kam je zdaj namenjena.

»Na goro nad Čedadom,« je odvrnila Mati božja in je dodala: »toda povem ti, da bom ostala na Svetih Višarjah, dokler ne boš ti odletel čez Prestreljenik.«

Zlomek je pomislil, da mu je dana lepa priložnost zaslužiti stavo in priti prej na Staro goro. Kot strelica se je pognal v zrak, se zaletel v Prestreljenik in ga predril pod grebenom skozi in skozi. Še danes se tam vidi veliko luknja, skozi katero je hudič zletel na grič nad Tapolovim. Od tu se je zagnal z velikim skokom na Kum, s tretjim pa na Špik, že blizu Stare gore. Že se je režal, da bo prehitel božjo Mater.

Mati božja se je zbala za svoje beneške ovčice in je samo z dejanjem volje že pristala na gori, kjer je zrastle svetišče in kraj Marijinih milosti.

Ko je peklenšček ugledal s Špika nebeško zarjo na Stari gori nad Čedadom, se je ves besen zaril v votlino pod Špikom. Še dandanes se čuje od tam čudno rjovenje in gora se trese, da bi se preplašili verniki, ki romajo k Materi božji na Staro goro, kjer še vedno deli obilo milosti in pomoči.

Stare verske pesmi in uspavanke

Med našim ljudstvom ob Nadiži, Teru in pod Matajurjem živi še dosti starih pesmi nabožne ali verske vsebine. Izginjajo pa seveda že v pozabo, le kaka stara mamica jih še zapoje ob zimskih večerih svojim vnučkom predno gredo spat.

Dosti takih pesmi je rešil pozabe že Ivan Trinko. Z njegovo pomočjo sta podobne napeve zbirala že več kot pred stoletjem ruski jezikoslovec Baudoin de Courtenay in njegova asistentka Ella de Schaultz-Adaievska. V zadnjih letih zbirajo beneško slovenske napeve, verske in svetne vsebine, folkloristi in filologi iz Slovenije; med njimi si najbolj prizadeva za iskanje in reševanje teh ustnih izročil in starih ljudskih napevov naš kraški rojak Milko Matičetov.

Stare verske pesmi in napevi imajo v Beneški Sloveniji dosti inačic; od doline do doline, skoro od vasi do vasi imajo drugačno obliko ali napev. Posebno znana je uspavanke »Pojdimo spat...« V Trinkovem kalendarju 1963 smo priobčili besedilo iz Tipane.

Farna cerkev v Št. Lenartu

Ista pesem se v okolici Št. Lenarta glasi nekoliko drugače:

*Puojmo spat
z Buogam prebivat.
Kduor je z Buogom,
Buoh je z njim.
Ježuš je
Marijin sin.*

Značilno je, da ima večina uspavank, ki se še prepevajo v hišah naših rojakov pod Matajurjem, tudi versko vsebino. Naj navedemo še eno:

*Starčič, starčič
zguoda j' ustù
t' u frišno uodo
se je umù.*

*Patarnoštar u rok' j' uzeu
svet roženkranc molit začeu
molù ga j' pru zvestuò
čulo ga j' sveto nebùo
sveto nebùo an sveti raj
Oča nebeški nam ga daj.*

Na žalost, se večina teh in podobnih verskih pesmi zgublja z odmiranjem starega rodu.

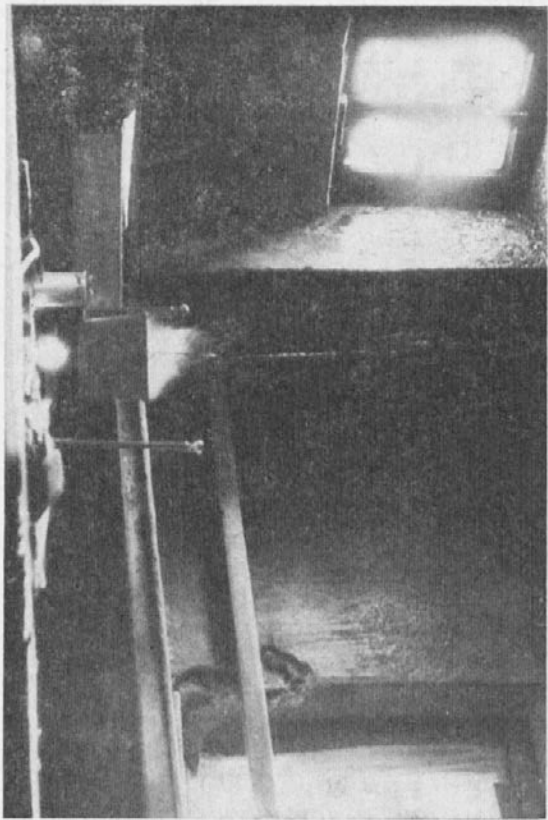
Dreškim izseljencem

*Veseli bodimo,
smo zlatga srca.
Se skupaj zložimo,
smo 'z Dreke doma.*

*Pojemo, vriskamo,
mladi smo vsi,
le redko se najdemo
sred' naše vasi.*

*Po tujih deželah
Nas sila podi,
pri trdem delu
nas vedno drži.*

*Le Roženca sveta
nas skliče prav vse,
od leta do leta
nam domek odpre.*

Domáće ognjište

IZ STARIH SPOMINOV

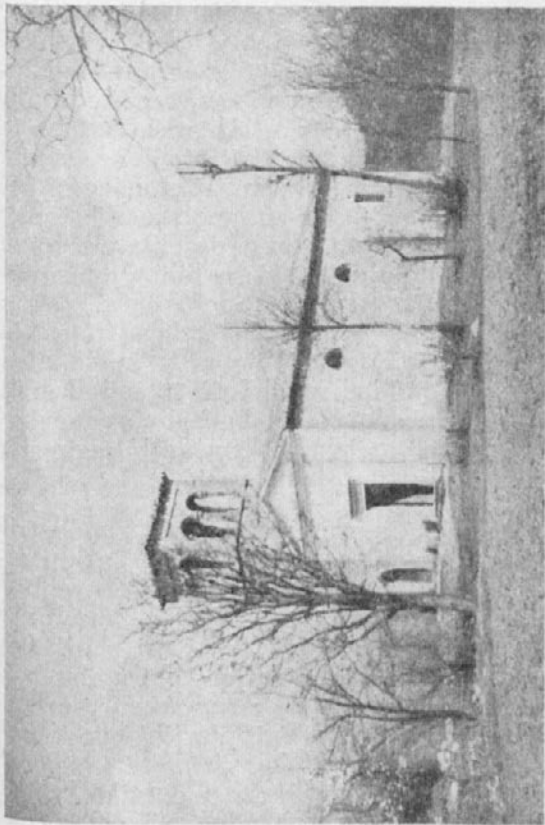

SMRT NA MATAJURJU

V popoldanskih urah, na vahti, leta 1886 so se napotili trije bratje iz hiše Luškine v Roncu skupaj s tremi sestrami iz družine Vuerove čez mejo v Avstrijo po kontrobandant. Kontrobandant je bilo tajno prenašanje iz bližnje Avstrije v Italijo nekaterih cenejših reči, kot sladkorja, tobaka in soli. Ta skupina je šla čez Matajur v Sužid, prvo vas pod goro. Hodili so kakor dvajsetletne noge in že pred nočjo so bili v dolini Soče. Nakupili so kontrobandanta in pri znancih poprosili za prenočišče. Tam so se odpočili in prespali. Drugi dan so začudeni zagledali sneg v dolini in po gorah. Naši mladi fantje in dekleta so imeli silo za povratek domov; niso hoteli poslušati stare ljudi, ki so jih svarili, naj se ne podajajo na pot, ker je vreme nevarno. Mladi ljudje ne poznajo nevarnosti, skrite v snežnih gorah, zato so zapustili Sužid in gibke noge so se napotile po mehkem snegu v strmi Matajur. Hoja, teža kontrobanda jih je grela in v snegu potila. S

težavo so prišli na Sužiško planino in počivali v hlevu. Moči so jih skoraj zapustile. Gledali so si v oči in se vpraševali, kaj naj ukrenejo. Nadaljevati pot proti domu ali se vrniti v Sužid? Misel na dom je zmagala. Šli so naprej proti beli smrti, ki jih je čakala v Maršinskih planinah.

Ko so prišli v to dolino, je veter postal ostrejši, zameti snega globoki, zgubili so stezo in kakor pijani so tavalili sem in tja v gosti zimski megli. Trije bratje, Tino, Toni in Jožef so se rešili, ko so dospeli do pastirskega kazona, ženske so pa zaostale in zmrznile v snegu. Ko so moški zlezli pod streho in se odpočili, so spoznali, da so jim noge zmrznile in ni bilo mogoče nadaljevati poti proti domu. Moj Bog, so mislili, kaj bo z nami? Kdo nas bo rešil? Tisti dan in tudi tisto noč ni bilo mogoče priklicati pomoči. Drugi dan so na ves glas začeli vpiti in klicati. In glej, maršinski jagri so slišali vpitje in so prišli na pomoč. Vse omrznjene so prinesli v Gorenji Maršini. One tri mrtve sestre, zakopane v snegu, so morale čakati do meseca maja, dokler ni sonce stopilo zametov. Pol leta so ležale pod snegom predno so jih pokopali na ronškem pokopališču.

Utana: Cerkev sv. Abrahamama

MRTVEGA SO UKRADLI

To se je zgodilo na Dreškem, pri stoblanški mrtvašnici leta 1902. V tem letu, ob prazniku svetega Jožefa, sta prišla iz bližnje vasi Srednje, ki je bila tisti čas del Avstrije, dva kmeta v Štoblank po krompir za seme. Že v zgodnjem jutru sta potrkala pri prijateljih in znancih in veselo delila pozdrave z onstran meje vsem, ki so bili v dobri sosesčini z bližnjo vasjo. Sonce je sijalo, le kaka meglica, gnana od mrzlega vetra je kukala čez Kolovrat. Moža nista imela sile; dobil ju je poldan pri dobrih in radodarnih ljudeh; popivala sta iz buče dobrega vina in se glasno smejala, ko sta drobila zimske novice iz njune rojstne vasi.

Vreme se je spremenilo, veter poostril in sneg je padal kakor o Božiču. Ta je pretrgal sladke pomenke in odločil k vrnitvi na dom. Zadelo sta težke vreče krompirja in se odpravila na pot, čez Kraj skozi Solarje. Sneg je rasteł, izravnaval strmo stezo; zameti, nevihta in snežna tema ju je spremljala v težavni hoji. Na Solarjih je pot postajala vedno težja, ker je veter nanesel velike zamete snega. Naša popotnika sta se pogledovala v obraz, trudne oči so ju na-

govarjale k vrnitvi v Kraj, toda misel na hiše, na drage ju je gnala naprej. Hodila sta kakor pijana čez bele kotline, padala, vstajala, dokler ni eden obstal v snegu in bela mehka odeja je postala njegova smrtna postelja. Tovariš je nekaj časa stal pri njem; ko je bil prepričan, da ni več pomoči, se je ves obupan, omrznjen, pri koncu svojih moči odločil za povrnitev v Kraj. Ni mogoče popisati, kako je z zadnjo sapo došel v Kraj; mislim, da mu je pomagala Devica Marija, ki varuje dreško faro. Drugi dan so šli možje iz Kraja po mrtvega in so obvestili žlahto na Srednjem; mrtvega so položili v mrtvaško kapelo pri Štoblanku.

Takrat so veljale zelo ostre prepovedi za prenašanje mrličev. Treba je bilo dobiti dovoljenje iz Rima. Preprosti ljudje iz Srednjega so si pa znali pomagati. Skrivaj so prišli ponoči v štoblansko kapelo in so ukradli mrliča. Na vlakah so ga privlekli skozi Rokin do vode Idrije in ga potem nesli na njegov dom.

Drugo jutro, ko se je komaj delal dan, sta se počasi pomikala proti cerkvi na britofu štoblanski kaplan in cerkovnik, da bi opravila molitve pri mrliču. Groza in čudo ju je objelo, ko nista našla mrliča. Kaj

se je zgodilo? Novica se je razširila in je šla iz vasi do vasi, do vrat vsake dreške hiše. Ljudje imajo bogato domišljijo. Eni so pravili, da so slišali ponoči hoditi mrliča po vasi, drugi so pa trdili, da so ga kar srečali in videli. Tako in podobno govorjenje se je nekaj časa kuhalo in smodilo po glavah okoli Štoblanka, dokler ni prišla na dan resnica, da so domači možje iz samega usmiljenja ukradli in odnesli mrtvega soseda.

Koleda v Beneški Sloveniji

Kot po vseh slovenskih vaseh, tako se tudi med Slovenci pod Matajurjem obhajajo prazniki ob novem letu in še posebej praznik sv. Treh kraljev s koledovanjem. Gotova obredja so slična drugim slovenskim, imajo pa poleg verskega občutja tudi svoj poseben šaljiv pridih.

Glavna koleda je v dneh po novem letu do svetih Treh kraljev. Po navadi hodi domači dušni pastir od hiše do hiše in škropi z blagoslovljeno vodo najprej kuhinjo, nato zgornje čumnate, nato blagoslavlja še hlev in druge gospodarske prostore. Ko je blagoslov končan, ponudijo duhovniku kak prigrizek ali dar v naravi. Pred odhodom pa župnik napiše z blagoslovljeno kredo na zgornji podboj hišnih vrat črke: G+M+B in spodaj novo letnico. Napis z začetnicami imen svetih Treh modrih ostane na vratih do prihodnjega praznika sv. Treh kraljev.

Ponekod, kakor v Podutani, je blagoslov hiš združen tudi z otroško koledo. Za blago-

slavljajočim duhovnikom, v spremstvu cerkovnika in strežnikov, se uvrsti sprevod otrok. Pred hišnimi vrati vpijejo: »Koleda, koleda«, dokler se ne prikaže na oknu hišni gospodar ali mati in začne iz jerbasa metati med hrumečo kopico mladih kolednikov orehe, lešnike, jabolka in kostanj. Nič zato, če dobi kateri v valjajoči se kopici tudi kako bunko; veselje in kričanje je vedno večje.

Dekleta pa imajo tudi svojevrstno koledo. S šaljivimi popevkami vabijo fante v vas.

*Le pridi, le pridi
koledo ti dam;
'no skljedó želoda
parpraujeno imam ...*

*Le pridi, le pridi,
še piti ti dam,
'no bučo gnojnice
parpraujeno imam.
Če prideta dva
vecabam¹⁾ oba.*

---

¹⁾ brcnem

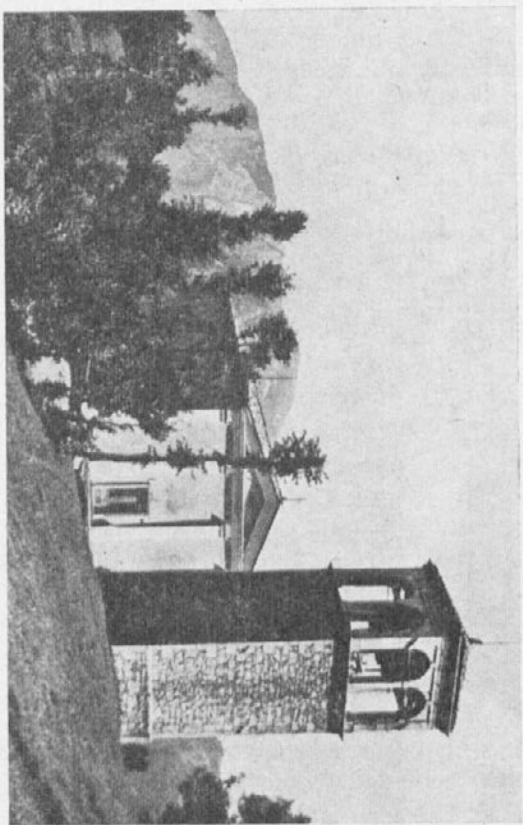
V okolici Ahtna in v Malini poznajo še bolj slane koledniške satire. Dekle takole vabi fanta na koledo:

Če pride moj fantič
gobanco ¹⁾ mo dan
ta-u hlieve pot kravo
napravieno man
leri, leroi - là,
leri, leroi - là.
Če pride moj fantič
pasteico mo dan
čerešnjavo ljubje ²⁾
napravieno man.
leri, leroi - là,
leri, leroi - là.

---

¹⁾ Gobanca ali gubanca je neke vrste potica, kakršno poznajo tudi na Goriškem.

²⁾ Češnjevo ljubje. Namesto žimnic so imeli na posteljah, tako kot na Vipavskem, nekake vreče napolnjene s koruznim lubjem. Češnjevo ljubje je pa še bolj ostro.

Gorenja vas nad Sijpico

Pilatniki in trojezičniki

Sveta brata Ciril in Metod sta prinesla Slovanom luč svete vere. Začela sta brati tudi sveto mašo v slovanskem jeziku, ker je bila na vzhodu, odkoder sta bila doma, navada, da je vsak narod opravljal službo božjo v domačem jeziku. Hkrati sta ustanovila slovansko književnost in tako položila temelj mogočni slovanski kulturni stavbi. Leta 869. sta šla v Rim, da bi se kot verna sinova svete Cerkve poklonila papežu. Potovala sta z Moravskega preko naših krajev. Ustavila sta se v Benetkah, kjer sta imela buren razgovor o slovanskem jeziku pri službi božji. Ciril je imenoval vse tiste, ki so trdili, da v knjigah smemo častiti Boga samo v hebrejskem, grškem in latinskem jeziku, pilatnike in trojezičnike. Izraz »pilatnik« prihaja od besede Pilat. Poncij Pilat je namreč dal napraviti napis na Kristusovem križu v treh jezikih: v hebrejščini, grščini in latinščini.

Razgovor v Benetkah je Cirilov življenjepisec iz tistih časov opisal takole:

Ko pa je bil v Benetkah, so se zbrali nanj latinski škofje, duhovniki in menihi kakor vrani na sokola in vzdignili trojezično herezijo, rekoč: »Človek, povej nam, kako si ti zdaj naredil Slovenom črke in te črke učiš, katerih ni noben drug prej izumil, niti apostoli niti rimski papež niti Gregorij, Hieronim niti Avguštin? Mi pa vemo, da se samo v treh jezikih spodobi v knjigah častiti Boga: po hebrejsko, grško, latinsko.«

Odgovoril jim je filozof: »Ne pada li dež od Boga na vse enako? Ali sonce ne sije tudi na vse? (Mat 5' 45). Ali ne dihamo zrak vsi enako? Ali se ne sramujete, samo tri jezike določati, a vsem drugim narodom in plemenom velevate, naj bodo slepi in gluhi? Povejte mi, ali imate Boga za nezmožnega, da tega ne more dati, ali tako zavidnega, da tega noče? Mi pa mnogo narodov poznamo, ki so večji v knjigah in Bogu dajajo slavo vsak v svojem jeziku... Ako pa nočete teh razumeti, pa vsaj iz svetega pisma poznajte sodnika.«

Ciril jim je nato iz svetega pisma stare in nove zaveze dokazal, da Bog hoče, da se mu daje slava in hvala v vseh jezikih.

LJUBEZEN DO NARODA JE DOLŽNOST

Ljubezen do lastnega naroda in domovine ni samo nekakšno naravno nagnjenje, marveč je npravna (moralna) dolžnost. Človek prejema vzgojo, izomiko in neko družabno stališče najprej po rodbini. Rodbina pa nima tega, kar daje otrokom, sama iz sebe, marveč večinoma od vsega naroda ali še širše družbe. Zato mora biti človek narodu hvaležen in s hvaležnostjo se morata družiti ljubezen in spoštovanje. O vsem tem so vsi naravoslovci edini. Ljubezen, spoštovanje in hvaležnost do domovine, do rodnega jezika, do domačih navad in socialnih ustanov, do svoje politične skupine so vzvišene npravne kreposti. Brez njih družabno življenje razpada. Kjer pa žive, poganja bujen napredek in se razvija cvetoče socialno gibanje. Samo po sebi se umeva, da te kreposti ne smejo ostati zgolj občutki, marveč da morajo dejansko napolnjevati um in voljo in se kazati v čvrstem delovanju. Ljubezen, spoštovanje in hvaležnost do naroda ne smejo biti samo v besedah, marveč tudi v dejanju.

Janez Ev. Krek

Oj bodi domu zvest!

*Oj bodi, bodi domu zvest,
čeprav ubog je in teptan;
iz tuje zemlje daljnih mest
domov se vrni domu vdan.*

*Saj tudi ptič vesel leti
v dežel toplejših sončni raj;
a le pri nas gnezdi, vali,
kjer rojstni zeleni mu kraj.*

OBDELOVANJE POLJA IN GOSPODARSTVO V BENEŠKI SLOVENIJI

Še pred pol stoletjem je predstavljalo poljedelstvo glavno panogo pridelovanja v vaseh Beneške Slovenije. S poljedelstvom se pa niso ukvarjali samo dolinski prebivalci, ampak tudi v pobočnih vaseh, zlasti v Nadiški dolini. Pri obdelovanju zemlje so se držali starih navad, ki so se podedovale iz roda v rod.

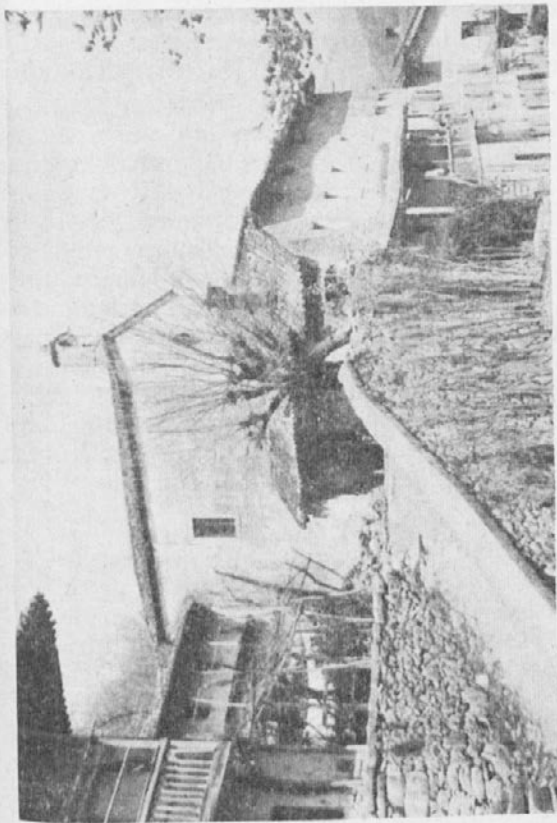
Parceliranje zemljišč in oblike njiv niso kot v ravnem svetu več ali manj pravokotni izgoni ali delci. Že zaradi visečega sveta po pobočjih in še bolj zaradi nenačrtnega krčenja in iztrebljanja hoste in gozdne podrasti, so dobivale zemljiške parcele vse mogoče oblike; kakor hiše in bajte v vaseh, kjer so zdaj to leto, zdaj drugo prizidavali in prezidavali, kakor je nanoslo, kako izbo, lopo, hlev in podobno. Različne oblike njiv in odmerjenih pašnikov so nastajale tudi

kot posledica različnega pridobivanja in dedovanja zemljiške posesti.

V starih časih so nanašali zemljo v oprtnjakih iz dolin na gorenje njive, kjer je bil lapornat svet. Predno so zemljo raztegnili, so njivo na spodnjem koncu podprli z zidom, da se ni posipala navzdol. Zemljiške parcele so se torej raztezale po nekakih ograjenih terasah, kakor vidimo vinograde ob naši morski obali.

Na spodnjem koncu je imela njiva do poldruega metra širok neobdelan in ruševnat pas, tako imenovano »grivo«. Griva je služila kot dohodna steza, pa tudi kot prostor, kamor so odkladali plevel ali leščo in tudi odlagali izkopane ali nabrane poljske pridelke.

Zanimiva je bila nekoč gnojevoža po vaseh ob Nadiški dolini. Obdelovalci so čakali, da je zapadel sneg. Ko se je malo strdil, so otrebili na njivi prostor za navožene kupe gnoja. Od »gnojaka« so vozili gnoj po steptani snežni gazi na »žlikah« ali saneh do njive. Po navadi si je pri voženju gnoja pomagalo več hiš. Eni so upravljali sani, drugi, močnejši, pa nakladali gnoj na prazne sani, da je šlo delo hitreje od rok. Zadnje

Skrutovo: Cerkvica sv. Jošta

sani z gnojem so okrasili z navpik zapičenimi vilami, ki so imele pritrjen na vrhu šop sena. Znamenje, da je težko delo končano in da ga bo treba zaliti.

Še težje je pa seveda bilo, če sneg ni zapadel. Tedaj je bilo treba prenašati gnoj v koših po strmi rebri na njivo. Res, v potu svojega obraza! Ko skopni sneg ali ko je čas za obračanje zemlje, ne rabijo pluga zaradi strmine, pač pa motike in lopate. Najprej raztrosijo gnoj po lehah ali pa istočasno z leho potegnijo tudi razore in trosijo vanje gnoj. Pri kopanju se pomikajo od zgornje strani proti spodnji, da vlečejo zemljo navzgor. Ko opravijo kopači svoje delo, pridejo ženske, ki z motikami potacajo ali zdrobijo kepe ali grepe prsti in zravnaajo leho.

POLJSKI PRIDELKI

Poglavitna posevka sta krompir in koruza. Krompirja so sadili več vrst: belega, »te biel« in bolj modrikastega. Pravijo, da krompir najbolj obródi, če ga sadijo na veliko soboto. Kot drugod, tudi ob Nadiži in v drugih vaseh Beneške Slovenije krompir razrežejo na kose, tako da ima vsak kos po

eno klico ali »uoč«. Kose nesejo v cajni na njivo, kjer ga sadita dva. Moški zasadi motiko v zemljo in jo malo privzdigne. Hči ali mati pa meče razrezane kosce pod motiko, ki jo moški potegne iz zemlje, da ostane kos krompirja zakopan. Tak način sajenja krompirja »pod sapon« je bil razširjen tudi po vipavskih kmetijah. Sadili so običajno v razdalji dveh pedi, in sicer tako, da se pomika sejalec ritenski od zgornje lehe navzdol.

Med krompir so beneški rojaki po navadi posejali še buče ali melone; fižol, ki se imenuje grah in grah, ki pa nosi ime cerer. Vmes pa še ohrovt ali broskve. To ime za ohrovt je ohranjeno tudi na Tržaškem, v Škednju in okolici, kakor tudi za jedilno korenje, ki je v Beneški Sloveniji in v tržaški okolici »mern«.

Koruzo ali sierak, po navadi rdečo in le redko činkvantin, posejejo na črez in nato zemljo »potacajo«. Ko dorastejo sadike, jih razredčijo in oplevejo, kar z rokami. Ko dosežejo kakih 30 centimetrov višine jih osujejo. Enako tudi krompir. Med koruzo posejejo še radič, česnak (česen), repo, blede (blitev) in šelin (zelena).

Nekoč so sejali tudi pšenico in ajdo (gejda). Danes so pa te vrste posevkov že opustili.

RAKOVO POT

Nekoč se je naš kmet z znojem in trdom boril s svojo zemljo, ki pa mu je napor vendarle plačala, tako da je svoje lahko preživil. Beneška Slovenija spada med kmetijske in živinorejske pokrajine že po naravi. In prav tu je treba zastaviti vse svoje sile in ne brez potrebe siliti v emigracijo. Se razume, da so potrebne izboljšave in da bi morale javne oblasti z vso silo podpreti umno kmetijstvo in živinorejo.

Pravi temelji gospodarstva teh krajev se pokažejo tudi v luči statistike. Še pred dobrimi petdesetimi leti so našli med Beneškimi Slovenci še 37 odstotkov poljedelcev. Le 13 odstotkov se je bavilo s skromnim obrtništvom ali trgovino. Pred dobrimi štiridesetimi leti so samo v slovenskih občinah pridelali 62 tisoč stotov krompirja, 23 tisoč stotov koruze, 26 tisoč stotov grozdja, 32 tisoč stotov kostanja.

To so samo glavni pridelki. V zadnjih letih jih je vedno manj. Kostanjevi gozdovi

Kostanjev gozd

na primer popolnoma izginjajo. Nekdaj bujne in lepe nasade napada rakova bolezen. Posestniki morajo sekati nekoč bujne in lepe gozdove kar na debelo. Novih sadik pa ne zasajajo več. Še pred sto leti je bil kostanjev pridelek eden glavnih dohodkov. Beneški kostanj je imel na trgu lepo ceno zaradi svojega izvrstnega okusa. Danes je s trga skoraj izginil. Od 32 tisoč stotov pred sto leti je sedanji pridelek padel na komaj štiri tisoč stotov. Podobno je tudi z drugim sadjem.

Po drugi svetovni vojni je bila tudi živinoreja še dovolj krepka, čeprav že sto let nazaduje. Leta 1857 je stalo v hlevih omenjenih občin približno 10.500 glav goveda, sto let kasneje jih je bilo le še 8400 glav, pred šestimi leti se je še to število znižalo na 6700 glav. Danes pa jih je menda komaj 5250 glav, kar je polovico manj kot pred sto leti. Kam bomo prišli po tej rakovi poti?

Naši kmetje so si še pred petdesetimi leti dosti pomagali tudi s sviloprejkami. Samo v nekaterih spodnjih občinah je dobiček iz te panoge, preračunan v današnje cene, znašal več sto milijonov lir. Iznajdba umetnih vlaken je tudi svilogojstvo izpodrinila

iz naših krajev. Kmetje so tudi vse murve posekali.

Zopet moramo reči in zaključiti: naši očetje so s trudom in ljubeznijo obdelovali svojo zemljo. Danes pa razvoj kmetijskega gospodarstva v Beneški Sloveniji hira in peša nekoliko zaradi pomanjkanja ljubezni do zemlje, nekoliko pa zaradi splošnih razmer in brezbržnosti odgovornih činiteljev. *Prvo bi se dalo in moralo popraviti s primerno domačinsko vzgojo mladega rodu, drugo pa z dolžno pomočjo javnih oblasti in ustanov!*

Dom

*Oj tam, oj tam na kviško krepke glave
Naše goré Slovenske mi molijo,
Zadej po ravnici vodé šumijo
In mi cveti poljé ino dobrane.*

*Tam veseľi se rod korenine prave
Tam v cvetoči pómladi živijo
Brati moji in sreče jim svetijo
Ker pridni so sinovi Majke Slave.*

*Premisli rod! O raduj se svitle zore;
Brž izza gor priplava solnce milo.
To ti namenja On, ki vse vse zmore.*

*Minuli so nam veki brez imena,
Nebò oblačno se je razjasnilo,
Srečne na versto so prišle vremena.*

Zgornji sonet je vzet iz Trinkove rokopisne zapuščine. Napisal ga je v zvezek, ki nosi naslov »III - Slovenske pesmice« in letnico 1880.

Ohranili smo pesnikovo prvotno besedilo kot je zapisano v izvornike, tudi zato, da se spozna, kako se je Trinko boril za svoj pesniški izraz.

Odlomek iz prvega Trinkovega opisa Beneške Slovenije

»Požrtvovalnost in delovanje velezaslužne Družbe sv. Cirila in Metoda ne sega do Beneških Slovencev, ki so vsled političnih mej izključeni izpod njenega vpliva in so v narodnem oziru prepuščeni samim sebi. Toda ne bo brez zanimanja za rodoljubne ude te Družbe, ako jim podam v blagohotni pregled vsaj kratke narodopisne črtice o njihovih bratih. Mnogokaj se je že pisalo o njih. Lahki, Slovenci, Rusi, Čehi, Hrvatje, Poljaki in Nemci so jih opisovali vsak iz svojega stališča. Najstarejši zgodovinar, ki se jih spominja, je slavni Pavel Dijakon v znamenitem delu *Historia Langobardorum*, najnovejši, velezaslužni Čeh A. Černy.

Kdaj so prišli v Italijo, o tem je težko zvedeti natančno resnico, toda v osmem stoletju so bili že vsaj deloma stalno na mestu,

in so se večkrat spopadli in se hudo bili z različnimi longobardskimi glavarji (vojvodi) furlanske vojvodine, ki je imela svoje glavno mesto v Čedadu ali Starem mestu (rimski Forum Iulii). Iz različnih dokumentov in pa še bolj iz mnogih še zdaj ohranjenih krajevnih imen je razvidno, da so bili zelo razširjeni po širni furlanski ravnini, posebno po nižjem delu do Tilmenta in še mimo. Kakor se zdi, imeli so ondi veliko županijo. Slovenščina je bila po Furlanskem v navadi še do XV. in XVI. stoletja. Toda ker oni Slovenci so bili pomešani s prejšnjimi prebivalci in pa odločeni od ostalih sorojakov, so polagoma izgubili svojo narodnost in so se do cela pofurlanili. Drugače je šlo za Slovence v gorah, kjer so se morda mnogo prej nastanili, in kjer še zdaj hranijo svoj značaj, svoje navade in svojo narodnost. Oni zasedajo ves oddelek hribov in dolin, ki se razprostira ob državni meji od Praprotnega (Prepotto) blizu goriških Brd, skoraj do Pontebe. Učenjaki jih delijo na štiri skupine: in sicer na Idrijske ali Starogorske, ki so podaljšek goriških Slovencev, na Šempeterske, ki so postali iz nekake mešanice Srbohrvatov in Slovencev, na Terske, ki so najbrže potomci Srbohrvatov, in pa na Re-

zidane, ki se smatrajo za neko posebno pokolenje primitivnih Slovencev ali tudi Hrvatov s komaj razvidno infiltracijo turaniškega elementa.

Vse te skupine tvorijo današnja Beneško Slovenijo, katero od nekaj let sem Lahi imenujejo Slavio Italijansko (Slavia Italiana). Ona šteje nekaj čez 35 tisoč prebivalcev. Politično pripada Italiji in sicer Videmski Deželi (Provincia di Udine), pa ne tvori nikake posebne enote niti v administrativnem, niti v cerkvenem oziru. Zato v državnem zboru Slovenci nimajo lastnega poslanca, ker v nobenem političnem volilnem okraju jih ni toliko skupaj, da bi ga sami volili, ali da bi vsaj imeli večino. V deželni zbor tudi ne volijo sami, ampak združeni v štirih administrativnih volilnih okrajih s Furlani; toda Šempeterskih je vendar toliko, da lahko odločujejo se svojimi glasovi; od šestere deželnih odbornikov čedadskega okraja ktermu so priključeni, sta zdaj dva Slovenca. Občin čisto slovenskih je kakih dvanajst, toda poslovni jezik je povsod sam italijanski, ker vlada nikakor ne priznava slovenščine, čeprav po nekod ni mogoče obravnavati se drugače nego v domačem narečju, vendar zapisniki morajo biti laški. V to slu-

ži vladni patentirani tajnik, kateri navadno ima vso upravo občinsko v svoji lasti.

Kar se tiče šol, z ljudskimi šolami Beneški Slovenci so še dobro preskrbljeni, a razen dveh šestrazrednic, vse ostale so trirazrednice z eno učno močjo. Otroci po splošni postavi pohajajo v šolo od šestega do desetega leta. Šolske stroške mora vzdrževati posamezna občina. Pametno, pravično in potrebno bi bilo, da bi učni jezik bil slovenski in da bi šole bile vsaj mešane; toda slovenščina je strogo prepovedana. Šolski nadzornik najbolj pazi na to, da bi se slovenski otroci čimpreje poitalijančili. Učiteljice so večinoma tujke, pa tudi domačinke; če ostanejo v domovini, ne smejo rabiti svojega narečja. Njim je sicer do tega, da gredo lepo na roko šolskemu nadzorniku. Toda vse to ne povzročuje prevelike škode šolskim bosopetcem, ki se v treh letih ne naučijo toliko laščine, da bi jo zamenjali s slovenščino.

Vsled takih razmer beneško slovensko ljudstvo trpi v nevednosti, iz knjig si ne zna pomagati, ker ne razume niti laških, niti slovenskih, in zato zaostaja po izobrazbi in seveda tudi v gmotnih razmerah.«

Ljudska latinščina

Naše verno ljudstvo je moralo in še danes mora poslušati cerkvene obrede v tujem latinskem jeziku. Zelo radi se verniki udeležujejo verskih obredov. Radi bi prepevali pesmi v domačem jeziku, toda bili so prisiljeni peti v tujem. Toda kako, ko ga ne razumejo. Besedilo so popačili po svoje, kakor so pač vedeli in znali. Kaj je iz take spakedrane latinske obredne pesmi nastalo si pač lahko sami mislite. Ali slovenski vernik pri taki pesmi sploh kaj občuti? Menda nič, ker mu je jezik in vsebina in še povrh oboje popačeno tako tuje kot kitajski »mizerere«.

Za vzgled naj sledi himna »Dies irae«, kakor so jo še do leta 1930 peli v Črnem vrhu nad Podbonescem. Po navadi je prepevala ali bolje rečeno žlobudrala vsa cerkev to pesem, katero so imenovali »Die sila«, kar naj bi bilo »Dies illa«.

Stara nona Mjuta Špehonja iz Podvaršč je povedala, kako so jo znali, to se pravi lomili. Prvih osem kitic je takih:

*Dije sila, dije sjero
salva sekul an sabilo
testi Davit kum Sabilo.*

*Kuando ŝtremo la skonsuro
kuando judic ses vinturo
bono skrito deskonsuro.*

*Turbo mjero perjansono
persa porto regijono
venga Domine santo trono.*

*Mor sapebit to naturo
kua luŝurja kreaturo
judikanti reskonsuro.*

*Libro skrito preferito
rekuitati kondineto
judilmondo judilceto.*

*Iudilsekue non sidebit
miko tlabit taparebit
mika mondo remanebit.*

*Kua jezere tondelturo
kuej patrono ragaturo
konvjoŝtra sem sakuro.*

*Laštra menda ma je stata
kuej salvanda salva gracje
salva meis kompjetatis*

Zadnje dve pa vlečeta kar na smešno
plat.

*Sakramuza dije sila
kuala surget teštavila
judikanti omo rebus.*

*Miga karga parca Deus
pije Jezum Domine
danajs rekijen. Amen.*

Človek ne ve ali bi se smejal ali jokal,
ko sliši, kam zabrede zagrizenost, da se
preganja materinščina tudi iz cerkvá.

Upajmo in prosimo Boga, da bi prišel
čas, ko bodo tudi po vseh naših cerkvah,
kjer se zbirajo slovenski verniki, molili in
prepevali v svojem jeziku in tako tudi raz-
zumeli, kaj Boga prosijo.

Koliko nas je?

Točno število Beneških Slovencev ni popolnoma točno znano. Od leta 1921 dalje ni več osrednji statistični urad v Rimu izdajal ljudska štetja po občevalnem jeziku. Fašistični vladavini je šlo za to, da svetu prikaže kot da narodnih manjšin sploh ni v mejah kraljevine.

Kakšen nesmisel, ko so pa še v letu 1921 uradne statistike priznale, da živi v vzhodnih krajih videmske pokrajine 33.932 Slovencev. Pri naslednjem štetju leta 1931 so vsi ti tisoči kar zginili kot kafra.

Poglejmo, kaj pravijo pa uradne številke iz prejšnjih let. Najbolj zanimiv je primer špeterskega okraja. Ob proglastitvi zedinjene Italije 1871. kaže uradna italijanska statistika 14.050 prebivavcev; same Slovence. Leta 1881 že 14.239 in deset let pozneje 15.609.

Celotno število Beneških Slovencev v letu 1881. se pa more ugotoviti iz poročila vi-

demskega šolskega skrbnika Massonija. On navaja tedanje število: **63.646 Beneških Slovencev**. Seveda, so že takrat nekateri listi pisali, da živi v gornji Furlaniji le kakih štiri do pet tisoč kmetov, »ki govorijo mešanico nekega barbarskega jezika.« Toda številke so številke!

Naslednji uradni popisi niso več bili točni. Število prebivavstva je res padalo po zedinjenju zaradi gospodarskih kriz in izseljevanja; toda to je bil splošen pojav tudi po drugih italijanskih pokrajinah.

Pri štetju leta 1901, ki je prinašalo tudi podatke o občevalnem jeziku, so bile izpuščene, menda po pomoti, številke o Slovencih v jezikovno mešanih krajih v občinah Neme in Tarcent. Zato so našteli, da uporablja v slovesni Benečiji 31.768 ljudi slovenščino kot občevalni jezik. Slovenskih družin pa je bilo 5770,

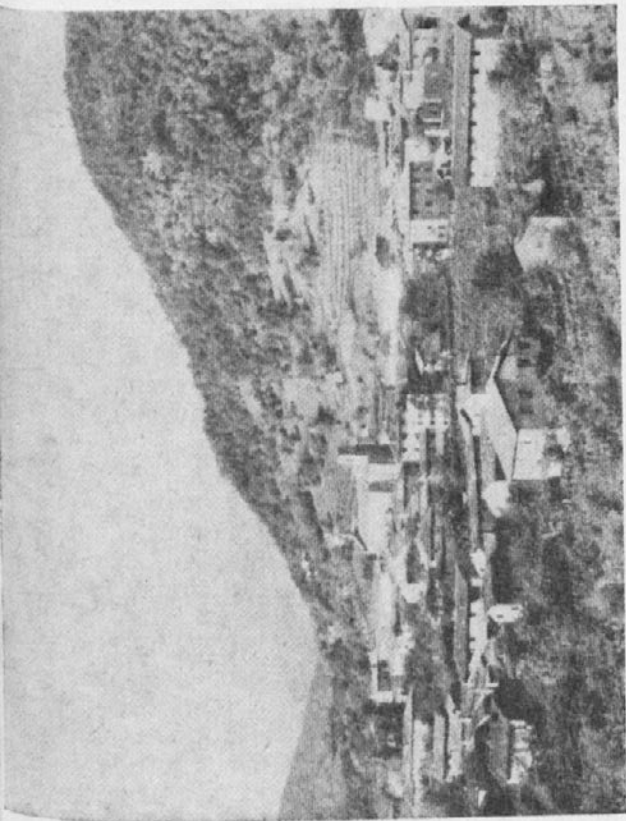
Štetje čez deset let je ugotovilo 36.171 Slovencev v vaseh Slovenske Benečije. Tudi tokrat niso upoštevali Slovencev v jezikovno mešanih občinah.

Leta 1914 je izšel »Annuario Statistico Italiano«. V njem so naštetih Slovenci po okrajih takole:

Okraj Čedad	32.317
» Čenta	12.892
» Tumeč	4.671
» Humin	2.123
	<hr/>
Skupaj	52.003

Po prvi svetovni vojni leta 1921 pa navajajo ljudsko štetje samo 33.932 pripadnikov slovenske manjšine, kar 18.071 manj. Za tolikšno razliko pač kljub vojni vihri število ni moglo pasti.

Naslednja ljudska štetja do leta 1961 pa ne navajajo več števil po občevalnem jeziku. Kljub tej nestatistični praksi pa še vedno obstaja krepka slovenska etnična skupina na vzhodu videmske pokrajine. Z eno potezo peresa se more izbrisati iz statističnih stolpcev, ne pa z lica zemlje.

Cenebola

1966

STOLETNICA PLEBISCITA

Po prvih osvobodilnih vojnah v Italiji leta 1848-49 in 1859-60 je ostala izven mej narodno združene Italije še papeževa država in Benečija, ki je bila pod Avstrijo.

Ugodni čas za izgon Avstrije iz Benečije se je ponudil italijanski zunanji politiki leta 1866. Avstrija je bila takrat v sporu s Prusijo zaradi Šlezvik-Holštajna in ker je ovirala narodno združitev vseh nemških držav v Veliko Nemčijo pod vodstvom pruskega kralja Viljema I.

Italija in Prusija sta bili na isti črti v nasprotju do Avstrije. Zato sta nemški kancler Bismarck in italijanski zunanji minister La Marmora podpisala ofenzivni in defenzivni dogovor naperjen proti donavski monarhiji. Domenjeno je bilo, da če se Nemčija zaplete v vojno z Avstrijo, bo Italija Nemčiji priskočila z oboroženo silo na pomoč. Za plačilo bo prejela Benečijo.

V juniju 1866 je res prišlo do vojne. Avstrijski maršal Benedek je pri Sadovi in Kraljevem Gradcu podlegel modernejšemu pruskemu strelnemu orožju in boljši takti-

ki. Franc Jožef je moral sprejeti premirje v Nikolsburgu.

Na južni fronti si je pa Avstrija priborila zmago pri Custozi in na morju pri otoku Visu. Mirovne pogodbe med nasprotniki so bile podpisane v oktobru istega leta v Pragi in na Dunaju. Na posredovanje Napoleona III. je morala Avstrija prepustiti vse Beneške pokrajine Italiji. Določeno je pa bilo, da se mora še isti mesec izvesti v vseh na novo pridobljenih krajih splošno ljudsko glasovanje ali plebiscit. Tudi za slovenske kraje v Benečiji je veljal odlok kralja Viktorja Emanuela z dne 7. oktobra 1866, da se morajo izreči ali hočejo pripadati k Italiji ali ne. Odlok je tudi določal, da mora biti glasovanje tajno in da imajo volivno pravico vsi, ki so izpolnili enaindvajseto leto. Med ljudstvo so posebni komisarji razdelili glasovnice, na katerih je bilo natisnato »da« ali »ne«. Volivec je po svoji volji prečrtal eno od dveh besed.

Ljudstvo, ki po večini ni znalo brati, ni imelo nobenega volivnega pouka in tudi oblastni komisarji so kaj malo spoštovali kraljeve besede o tajnosti in so volitve po svoje izpeljali.

Poslušajte v narečju, kako so se vršile

volitve v Podutani: »Tuole je pravu ranik Flip — Buoh mu daj večni mir — ta 'z Gorenje Mjerse. Biu sam puob tekrat ko su Talijani paršli k nam. Bila je nedelja 8. oktobra. Vabljeni smo bili usi po maši na Barbje. Saj vestà kaj so Barbje; te velik traunik mies treh vasi: Podutano, Mjerso an Skrutove. At tode je bila stara pot, ki je pejala u Čedad. Paršlò je tarkaj folka, ki se ni moglo ga preštet; možje, žene, stari, mladi an naši duhovniki z rancim famoštram Bankičem ured. Šjor Giovanni Blažič, ki je bil oficir u savojski vojski, je nagovarjau na glas ljudi, de kadar daržavni komesar poreče "Viva Italia", usi bomo upili: "Si, si!" No, kadar je komesar je zaueku, pre Valentin Bledič, Lenčin ta 'z Utane, sveti an nadužni človek, ga je motu an ga uprašu al se kaj hudega zapade če se reče ne. Nič, nič, je odgovoriu vas začuden mož. Pre Valentin je nadaljevau, ben če je takuo, reče ne. An potlè je mirno obarnu harbat an šu. Use je ostarmjelo.«

Najbrž je bil samo ta tisti edini glas, ki je bil proti. V videmski pokrajini je namreč glasovalo 144.988 ljudi. Pri štetju glasov je komisija ugotovila, da je oddalo samo 36 volivcev nasproten glas. V Beneški Slo-

veniji so pa našli samo en glas, ki je bil proti združitvi z Italijo.

Morda je bil prav tisti s travnika na Barbju.

VSI ZA PRIKLJUČITEV

Temu ali drugemu se bo morda čudno zdelo, da je bilo vse ljudstvo za priključitev. Toda pomisliti je treba na zgodovinski razvoj v Beneški Sloveniji. Ljudstvo je živelo osem stoletij pod oglejskimi patriarhi in beneškimi doži. Svoje upravno središče je imelo v Čedadu. V Staro mesto so se stekala vsa pota. Iz vseh treh dolin: Terske, Nadiške in Idrijske so hodili ljudje po svojih gospodarskih opravkih in na sejme v Čedad. Preko Matajurja in Kolovrata so vodile komaj shojene steze na drugo stran, v Soško dolino. Poznali so jih po večini le kontrabantariji. Ljudstvo pa praktično ni imelo nobenih stikov s sosedi onkraj meje.

Ne smemo tudi pozabiti, da so imeli Beneški Slovenci pod patriarhi obširno svobodo v samoupravi, s častitljivimi starodavnimi »bankami«. Uživali so tudi delno cerkveno samoupravo. Jezik takrat ni bil preganjan kot pozneje. Z avstrijske strani so pa prihajali glasovi, kako trda je dunajska

centralistična pest. Beneški Slovenci so jo občutili tudi na lastni koži, ko je dobila Avstrija po Dunajskem kongresu Benečijo v svoje roke. Takrat je vlada odpravila v duhu centralizma vse posebne svoboščine tudi med rojaki pod Matajurjem. Ta zgodovinski razvoj je utrdil v duševnosti Beneških Slovencev nasprotovanje proti Avstriji.

Razumljivo je zatorej, da so Beneški Slovenci veljali kot obramba meje. Že za časa patriarhov in beneške republike so imeli obmejni prebivalci dolžnost braniti prelaze čez hribe. To se je zgodilo tudi v času bojov za zedinjeno Italijo. Leta 1848 je avstrijska vojska oblegala Videm. Ker je bila v zadregi, ji je skušal priti na pomoč večji oddelek Avstrijcev preko Livka in Špetra. Takrat je kaplan Mušič iz Trčmuna zbral vse moške iz okolice, da so šli branit gorske prehode. Žene in otroci so jim nosili hrano na hrib Svetega Martina. Avstrijske čete so morale udariti po grebenu Kolovrata, da so zasedle vrh. Ob tej novici so se pa zbrali prebivalci vseh okoliških vasi in so obkolili hrib. Če tam na vrhu bi že trda predla, če se ne bi bil Videm med tem podal. Avstrijski generali si tudi niso upali skozi sotesko pri Stupici, ker so dobro vedeli, da bi beneško

slovenski brambovci valili s pobočij cele plazove skal na premikajoče se čete.

Tako so se Beneški Slovenci obnašali v vojnah leta 1849 in trdno varovali prehode čez svoje ozemlje. Pri plebiscitu 1866. so se tudi izjavili za Italijo, čeprav se ni glasovanje izvršilo brez pritiska.

IN PLAČILO?

Ni minil dober mesec po plebiscitu, ko so nove oblasti že začele preganjati materinski slovenski jezik, najprej iz šol. Pokazal se je jasen namen, raznaroditi vse vasi na slovenskem ozemlju.

Videmski list »Giornale di Udine« je že dne 22. oktobra 1866 priobčil članek, v katerem pravi, da se bo uporabljaj jezik in kultura za italijanizacijo obmejnih Slovencev. Nadaljuje, da je treba pritegniti v sklop italijanske civilizacije vse tiste ljudi ob meji, ki »so pravzaprav naši gostje«.

Torej tako: ljudje, ki so stoletja branili mejo proti tujim osvajalcem, so naenkrat postali »gostje« na svoji rodni grudi! Tak udarec so prejeli naravnost v obraz za svojo lojalnost. Pa ni bilo še zadosti.

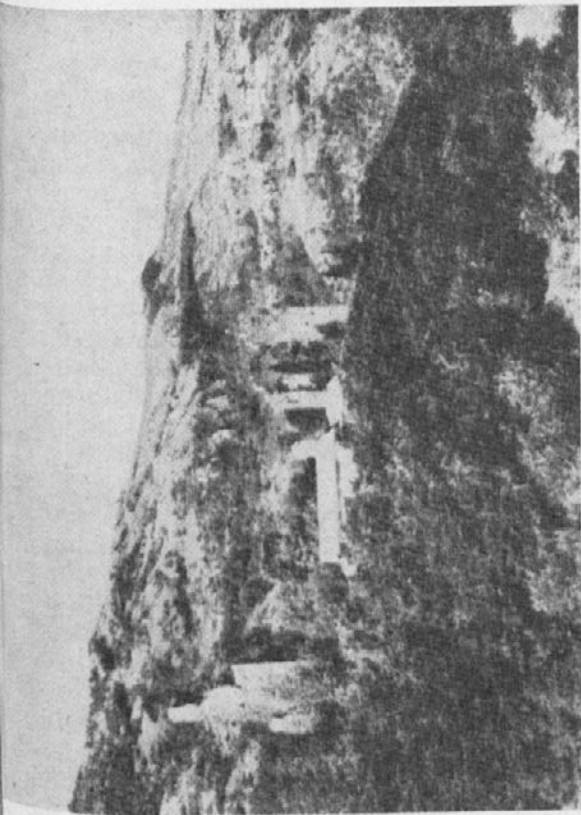
Oblasti so jasno in odločno ukazale, da je treba izkoreniniti vsako sled slovenskega

jezika in domačih narečij v cerkvah in šolah. Poprej so poučevali v ljudskih šolah slovenski duhovniki v domačem jeziku. Take šole so že 1866. zaprli. Leta 1869 v aprilu mesecu pa je vladni komisar v Čedadu poslal vsem županom slovenskih občin posebno okrožnico, ki strogo prepoveduje rabo slovenščine, slovenskih katekizmov in slovenskih učbenikov. V okrožnici ukazuje, da se mora napraviti taka šola, kjer se bo poučevalo izključno v italijanščini. »Ako bi se kak učitelj drznil rabiti slovenski jezik, mi takoj sporočite, da ga odstavimo,« je zapisano na koncu.

Beneški Slovenci so te krivice bridko občutili in se spraševali: »Ali smo takšno plačilo zaslužili?«

Kot vemo, se je raznarodovanje nadaljevalo ne le v šolah, ampak tudi v cerkvah. Višek je doseglo v avgustu 1933, ko je videmski prefekt prepovedal vsem duhovnikom v slovenskih farah pridiganje in branje evangelija v slovenskem jeziku. Utihnilo je v cerkvi tudi slovensko petje in sleherna beseda v materinščini.

Zanikanje narodnih pravic slovenskega ljudstva pod Matajurjem se je tudi po vojni nadaljevalo. Sto let po plebiscitu! Z žalostjo in skrbjo se človek sprašuje, čemu in doklej?

Razvaline fevdalnih gradov plemičev Kukanjev in Čukov

Prva pomoč

Krvavitev. Potrebna je takojšnja pomoč. Če brizga svetlordeča kri v sunkih iz rane, nastopi že v nekaj minutah smrt. Kri priteka iz srca, zato takoj pritisni s prstom nad mestom krvavitve in srcem. Pritisk ali preveza ne sme trajati nepretrgoma več kot dve uri. Pri manjši krvavitvi dvigni krvoveči ud, položi preko rane sterilno gazo ali sveže prelikan robec in čez tega krepko zaveži povoj. Ponesrečenec naj leži čisto mirno; daj mu nizko vzglavje, ogrevaj ga, daj mu močno kavo in pokliči zdravnika.

Praske in majhne rane. Iztisni kri, da odplavi nevarno nesnaga. Če je v rani mnogo nesnage, jo previdno očisti s sterilno gazo, namočeno v 2% jodovi tinkturi. Očisti in razkuži tudi okolico rane. Ko se jod posuši, pokrij rano s sterilno gazo.

Večje in zelo onesnažene rane. Previdno očisti okolico rane, jo pokrij s sterilno gazo in obveži. Ubodne rane s trni in žebliji so posebno nevarne. Rana komaj krvavi in ne

varna nesnaga ostane v njej. Če je tujek viden, ga previdno izvleci, potem pa čimprej k zdravniku, ker je navadno potrebna injekcija seruma proti tetanusu.

Opekline. Le majhno opekline lahko mažeš z vazelinom in oljem, pri večjih zavaruj poškodbo s sterilno gazo ali prelikano tkanino, nato jo lahko povij in spravi bolnika v bolnišnico.

Sončne opekline. Olajšamo jih z obkladki iz raztopine kuhinjske sode, pa z mazanjem z oljem, s smetano ali s stepenim beljakom.

Opekline očesa. Brizgi s kislino ali z lugom so zelo nevarni za vid. Oko močno izpiraj z vodo. Takoj k zdravniku.

Sončarica. Spravi bolnika v senco, odpni mu oblačila, dvigni vzglavje, daj mu mrzle obkladke na glavo in, če je pri zavesti, mu daj mrzle pijače.

Zvin, izpah in zlom. Ne poskušaj sam s silo uravnati sklepa ali kosti. Pripravi opornico za ud, sredstvo za obložitev uda, ruto ali seno, naramnico ali pas. Ud mehko ob-

loži položi nanj opornico, da sega preko sosednih dveh sklepov, in jo na ud priveži. Pri zvinu večkrat zadošča, da položiš na poškodovano mesto obkladek, nato pa opornico.

Krvavitve iz nosu. Sedi zravnano, glavo nagni nazaj, stisni krvavečo nosnico, na nos ali na zatilje devaj mrzle obkladke. Če traja krvavitev nad 15 minut, pokliči zdravnika.

Poškodbe z električnim tokom. Električna povzroča opekline ali okvare srca in živčevja. Smrt je navadno le navidezna. Hitro prekini tok, vendar bodi previden, da sam ne prideš v stik z električno. Nezavestnega nesi takoj na svež zrak, sleci ga do pasu, izvajaj tudi po več ur umetno dihanje in masažo srca. Po oživljenju, naj se bolnik ogreva v postelji in pije krepilne pijače.

Možganska kap. Bolniku odpni oblačila, vzglavje naj bo visoko, diha naj sveži zrak, dajaj mu mrzle obkladke, še najboljši je led na glavo.

Omedlevica. Bolnik naj leži vodoravno, glava naj bo nekoliko nižje, poskrbi za svež

zrak, omedlelega poškropi z mrzlo vodo in ga drgni po koži.

Zadušenje. Če otrok požre kak predmet, da mu ostane v grlu in ga duši, postavi otroka na glavo in ga bij po hrbtu ali pa mu draži požiralnik s prstom, da predmet izbljuva.

Zastrupitve: Pokliči brž zdravnika. Če gre za samomor, spravi ostanek strupa, da ga takoj pokažeš zdravniku. Proti kislinam so protistrupi lužine in obratno. Pripravi zastrupljenca z draženjem s prstom ali s kurjim peresom, da bruha. Pri jedkih strupih pa to opusti, ker naglo razjedajo želodec (lizol, karbonalna kislina, lužine). Bolnik naj srka koščke ledu, naj pije mleko ali raztopino grenke soli.

Zastrupitve s plini: Zaradi nevarnosti eksplozije ne prižigaj luči, hitro odpri okno, odnesi zastrupljenega na svež zrak, sleči mu oblačila in izvajaj umetno dihanje.

Zmrznjenje: Ogrevaj z masažo zmrznjene ude, drži jih v mlačni in čedalje bolj topli vodi, da začne krožiti kri. Ko se udi omehčajo, izvajaj, če je potrebno, umetno dihanje.

ALI VEŠ ...

... da bi bila pola papirja, ki ima le desetinko milimetra debeline, po petdesetkratnem pregibu več ko sto milijonov kilometrov debela.

... da je navadno steklo trše od belega srebra in da je navadni vžigalni kamenček trši od jekla.

... da bi en sam centesim, če bi ga takoj po Kristusovem rojstvu naložili po 4% v kaki hranilnici, že do leta 1875 dal toliko obresti in obrestnih obresti, da bi hranilnica morala imeti 84 zlatih krogel zemeljske velikosti, če bi hotela izplačati ogromno vsoto.

... da iz enega samega grama platine lahko dobiš nit, ki bo dolga 600 km.

... da ima tudi svetloba svojo težo in da sonce v vsaki minuti pošilja v vesoljni prostor približno 250 milijonov ton svetlobne snovi.

...da od 600.000 črk v 300 strani debeli knjigi, odpade več kot 400.000 na tehle devet črk: e, n, i, r, s, t, u, d, a.

...da dà navadni vosek osemkrat več gorilne toplote kot dinamit.

...da vse lokomotive po svetu letno »zavižgajo« ali »zabrlizgajo« za več ko tisoč milijonov lir premoga.

...da bi se gladina Ženevskega jezera dvignila le za 20 cm, če bi v jezeru utopil vse človeštvo.

Dragim rojakom!

Ob slovesu starega leta vam dviga, dragi rojaki, v novem letu Vaš kolednik najiskrenejši pozdrav. Gorak pozdrav vam vsem, ki se na domači grudi ljubeče trudite, da bi ostal na kraju pradedov Vaš dom in rod. Topla misel domačijstva in bratstva naj Vas vse poveže tudi z dragimi brati in sestrami, ki si dom zapustili in šli v tuje kraje, da bi od tam podprli domače ognjišče.

To bodi prva želja nas vseh v novem letu. V pričujočem Tronkovem koledarju, ki naj postane prisrčna vez vsega rodu ob Reziji in pod Matajurjem, ste videli sliko naše preteklosti in sedanjosti.

In kje ste razbrali, da se še mnogotera naša želja in pravica ni uresničila.

Naša vera in trdno upanje pa bodi, da bo s sodelovanjem nas vseh, z blagoslovom

*našega velikega apostola in z uvidevnostjo
demokratskih oblasti vzcvetela božja in člo-
veška pravica tudi za nas.*

*Da bo naš materialni jezik blagoslovljen
v cerkvi, i šoli in v javnosti;*

*da bodo naše družine in domovi trdni in
neomajni stali;*

*da bodo dela in naponi naših potomcev
v Trinkovem duhu sočne sadove pognali!
To bodi drugo voščilo, dragi rojaki Vam
vsem v letu*

1966

K A Z A L O

	Stran
Leto 1966	4
Trinkova podoba	7
Mesečni koledar	8
Trinko v javnem življenju	32
Zgornji Tarbij (slika)	36
Sentlenartska kotlina (slika)	40
Stoletnica (pesem)	48
Kras pri Dreki (slika)	49
Katekizmi Beneških Slovencev	50
Most v St. Lenartu (slika)	52
Nadškofu Nogari v spomin	56
Jesenjakova božična pesem	59
Cerkvena samouprava	62
Srebrni križ iz 15. stoletja	63
Slovenska legenda	67
Stare verske pesmi in uspavanke	70
Farna cerkev v St. Lenartu (slika)	71
Dreškim izseljencem (pesem)	73
Domače ognjišče (slika)	74

	Stran
Iz starih spominov	75
Cerkev sv. Abrama (slika)	77
Koleda v Beneški Sloveniji	81
Gorenja vas (slika)	84
Pilatniki in trojezičniki	85
Ljubezen do naroda je dolžnost	87
Oj, bod zvest (pesem)	88
Obdelovanje in gospodarstvo	89
Škrutovo (slika)	91
Kostanjev gozd (slika)	95
Dom (pesem)	98
Trinkov opis	99
Ljudska latinščina	103
Koliko nas je?	106
Cenebola (slika)	109
Stoletnica plebiscita	110
Razvaline fevdalnih gradov	117
Prva pomoč	118
Ali veš?	122
Dragim rojakom!	124
Kazalo	126

Urejuje prof. Rado Bednarik

uff. sup.

S

TRINKOV koledar

inv.št:

4911